

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Näyttötutkinnon perusteet

KEHITYSVAMMA-ALAN ERIKOISAMMATTITUTKINTO 2010

MÄÄRÄYS 28/011/2010

Näyttötutkinnon perusteet

**KEHITYSVAMMA-ALAN
ERIKOISAMMATTITUTKINTO
2010**

MÄÄRÄYS 28/011/2010

© Opetushallitus

Määräykset ja ohjeet 2010:2

ISBN 978-952-13-4451-0 (nid.)

ISBN 978-952-13-4452-7 (pdf)

ISSN-L 1798-887X

ISSN 1798-887X (painettu)

ISSN 1798-8888 (verkkajulkaisu)

Taitto: Pirjo Hilkku

www.oph.fi

www.oph.fi/nayttotutkinnot

Edita Prima Oy, Helsinki 2010

3.3.2010

28/011/2010

Voimassaoloaika: 1.4.2010 alkaen toistaiseksi

Säännökset, joihin toimivalta määräyksen antamiseen
perustuu:

L 631/98, 13 § 2 mom

Kumoo Opetushallituksen määräykset

-

Muuttaa Opetushallituksen määräystä

-

KEHITYSVAMMA-ALAN ERIKOIS- AMMATTITUTKINNON PERUSTEET

Opetushallitus on päättänyt kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon perusteista, joita on noudatettava 1.4.2010 lukien toistaiseksi.

Tutkintotoimikunta ja tutkinnon järjestäjä eivät voi jättää noudattamatta tutkinnon perusteita tai poiketa niistä.

Järjestettäessä näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta koulutuksen järjestäjä päättää koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä tutkinnon perusteiden mukaisesti. Koulutukseen osallistuvalla tulee osana koulutusta järjestää mahdollisuus suorittaa näyttötutkinto.

Pääjohtaja

Timo Lankinen

Opetusneuvos

Aira Rajamäki

LIITE

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinto 2010

SISÄLTÖ

1	NÄYTTÖTUTKINNOT	7
1.1	Näyttötutkintojen järjestäminen	7
1.2	Näyttötutkinnon suorittaminen	7
1.3	Näyttötutkinnon perusteet	7
1.4	Henkilökohtaistaminen näyttötutkinnossa	8
1.5	Ammattitaidon arviointi näyttötutkinnossa	8
1.6	Todistukset	9
1.7	Näyttötutkintoon valmistava koulutus	9
2	KEHITYSVAMMA-ALAN ERIKOISAMMATTITUTKINNON MUODOSTUMINEN	10
2.1	Tutkinnon osat	10
3	KEHITYSVAMMA-ALAN ERIKOISAMMATTITUTKINNOSSA VAADITTAVA AMMATTITAITO JA ARVIOINNIN PERUSTEET	11
A.	PAKOLLISET TUTKINNON OSAT	11
3.1	Ammatillinen toimiminen kehitysvamma-alalla	11
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	11
	Ammattitaidon osoittamistavat	24
3.2	Toimiminen palvelujärjestelmässä ja työyhteisössä	25
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	25
	Ammattitaidon osoittamistavat	34
B.	VALINNAISET TUTKINNON OSAT	35
3.3	Ikääntyneen kehitysvammaisen ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	35
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	35
	Ammattitaidon osoittamistavat	42
3.4	Vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen	43
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	43
	Ammattitaidon osoittamistavat	49
3.5	Autistisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen	50
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	50
	Ammattitaidon osoittamistavat	56

3.6	Mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukeminen	57
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	57
	Ammattitaidon osoittamistavat	64
3.7	Yrittäjyys	65
	Ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit	65
	Ammattitaidon osoittamistavat	67
LIITE	Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittaneen työn kuvaus	68

1 NÄYTTÖTUTKINNOT

1.1 Näyttötutkintojen järjestäminen

Opetushallituksen asettamat, työnantajien, työntekijöiden, opettajien ja tarvittaessa itsenäisten ammatinharjoittajien edustajista koostuvat tutkintotoimikunnat vastaavat näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta sekä antavat tutkintotodistukset. Tutkintotoimikunnat tekevät sopimuksen näyttötutkintojen järjestämisestä koulutuksen järjestäjien ja tarvittaessa muiden yhteisöjen ja säätiöiden kanssa. Näyttötutkintoja ei saa järjestää ilman voimassa olevaa, tutkintotoimikunnan kanssa solmittua järjestämissopimusta.

1.2 Näyttötutkinnon suorittaminen

Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla hyväksytysti tutkinnon perusteissa vaadittu osaaminen tutkintotilaisuuksissa käytännön työssä ja toiminnassa. Jokainen tutkinnon osa on arvioitava erikseen. Arvioinnin tekevät työnantajien, työntekijöiden ja opetusalan edustajat yhdessä. Aloilla, joilla itsenäinen ammatinharjoittaminen on tyypillistä, myös tämä taho otetaan huomioon arvioijien valinnassa. Lopullisen päätöksen arvioinnista tekee tutkintotoimikunta. Tutkintotodistus voidaan antaa, kun kaikki tutkinnon suorittamiseksi määrätty tutkinnon osat on suoritettu hyväksytysti.

1.3 Näyttötutkinnon perusteet

Tutkinnon perusteissa määritellään tutkintoon kuuluvat osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat osaamisalat, tutkinnon muodostuminen, kussakin tutkinnon osassa vaadittava ammattitaito, arvioinnin perusteet (arvioinnin kohteet ja kriteerit) ja ammattitaidon osoittamistavat.

Tutkinnon osa muodostaa ammatin osa-alueen, joka voidaan erottaa luonnollisesta työprosessista itsenäiseksi arvioitavaksi kokonaisuudeksi. Tutkinnon osissa määritellyissä ammattitaitovaatimuksissa keskitytään ammatin ydintoimintoihin, toimintaprosessien hallintaan ja kyseessä olevan alan ammattikäytäntöihin. Niihin sisältyvät myös työelämässä yleisesti tarvittavat taidot, esimerkiksi sosiaaliset valmiudet.

Arvioinnin kohteet ja kriteerit on johdettu ammattitaitovaatimuksista. Arvioinnin kohteilla ilmaistaan ne osaamisen alueet, joihin arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota. Kohteiden määrittäminen helpottaa myös ammattitaidon arviointia asianomaisesta työtoiminnasta. Arvioinnin tulee kattaa kaikki tutkinnon perusteissa määritellyt arvioinnin kohteet. Arvioinnin kriteerit määrittelevät hyväksyttävän suorituksen laadullisen ja määrällisen tason.

Ammattitaidon osoittamistavat sisältävät tutkinnon suorittamiseen liittyviä tarkentavia ohjeita. Ammattitaito osoitetaan pääsääntöisesti todellisissa työtehtävissä ja toimissa. Ammattitaidon osoittamistavat voivat sisältää mm. ohjeita siitä, kuinka tutkintosuoritusta voidaan tarvittaessa täydentää, jotta kaikki ammattitaitovaatimukset tulevat kattavasti osoitetuiksi.

1.4 Henkilökohtaistaminen näyttötutkinnossa

Henkilökohtaistamisesta Opetushallitus on antanut erillisen määräyksen.

1.5 Ammattitaidon arviointi näyttötutkinnossa

Ammattitaidon arvioinnissa tulee perusteellisesti ja huolellisesti tarkastella sitä, miten tutkinnon suorittaja on osoittanut osaavansa sen, mitä tutkinnon perusteissa ko. tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksissa edellytetään. Arvioinnissa käytetään tutkinnon perusteissa määriteltyjä arviointikriteerejä. Arvioinnissa tulee käyttää monipuolisesti erilaisia ja ensisijaisesti laadullisia arviointimenetelmiä. Vain yhden menetelmän käytöllä ei välttämättä saada luotettavaa tulosta. Arvioinnissa otetaan huomioon ala- ja tutkintokohtaiset erityispiirteet tutkinnon perusteiden mukaisesti. Mikäli tutkinnon suorittajalla on luotettavia selvityksiä aikaisemmin osoitetusta osaamisesta, arvioijat arvioivat niiden vastaavuuden näyttötutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukseen. Arvioijat ehdottavat dokumentin tutkintotoimikunnalle tunnustettavaksi osaksi näyttötutkinnon suoritusta. Lopullisen päätöksen aiemmin osoitetun ja luotettavasti selvitetyn osaamisen tunnustamisesta tekee tutkintotoimikunta.

Ammattitaidon arviointi on prosessi, jossa arviointiaineiston keräämisellä ja arvioinnin dokumentoinnilla on keskeinen merkitys. Työelämän sekä opettajien edustajat tekevät kolmikantaisesti huolellisen ja monipuolisen arvioinnin. Jokaisen tutkinnon suorittajan tulee selvästi saada tietoonsa arviointiperusteiden soveltaminen omalta kohdaltaan. Tutkinnon suorittajalle on annettava mahdollisuus suoritustensa itsearviointiin. Näyttötutkinnon järjestäjä laatii arvioinnin kohteena olevan tutkinnon osan suorittamisesta arviointipöytäkirjan, jonka arvioijat allekirjoittavat. Tutkinnon suorittajalle tämän jälkeen annettava palaute arvioinnista on osa hyvää arviointiprosessia. Lopullisen päätöksen arvioinnista tekee tutkintotoimikunta.

Arvioijat

Tutkinnon suorittajan ammattitaitoa arvioivilla henkilöillä tulee olla hyvä ammattitaito ko. näyttötutkinnon alalta. Tutkintotoimikunta ja näyttötutkinnon järjestäjä sopivat arvioijista näyttötutkintojen järjestämissopimuksessa.

Arvioinnin oikaisu

Tutkinnon suorittaja voi lainsäädännön mukaisen määräajan puitteissa pyytää arvioinnin oikaisua tutkintotoimikunnalta, jonka toimialaan ja -alueeseen kyseessä oleva tutkinto kuuluu. Kirjallinen oikaisupyyntö osoitetaan tutkintotoimikunnalle. Tutkintotoimikunta voi arvioijia kuultuaan velvoittaa toimittamaan uuden arvioinnin. Arviointia koskevasta oikaisuvaatimuksesta annettuun tutkintotoimikunnan päätökseen ei voi hakea muutosta valittamalla.

1.6 Todistukset

Tutkintotodistuksen ja todistuksen tutkinnon osan tai osien suorittamisesta antaa tutkintotoimikunta. Todistuksen valmistavaan koulutukseen osallistumisesta antaa koulutuksen järjestäjä. Opetushallitus on antanut määräyksen todistuksiin merkittävistä tiedoista.

Näyttötutkinnon osan tai osien suorittamisesta annetaan todistus silloin, kun näyttötutkintoon osallistuva sitä pyytää. Tutkintotodistuksen ja myös todistuksen tutkinnon osan tai osien suorittamisesta allekirjoittavat tutkintotoimikunnan edustaja ja näyttötutkinnon järjestäjän edustaja.

Opetushallituksen hyväksymään ammattikirjaan tehty merkintä näyttötutkinnon suorittamisesta on tutkintotodistukseen rinnastettava todistus näyttötutkinnon suorittamisesta. Näyttötutkinnon järjestäjä hankkii ja allekirjoittaa ammattikirjan. Ammattikirja on näyttötutkinnon suorittajalle maksullinen.

1.7 Näyttötutkintoon valmistava koulutus

Näyttötutkintoihin osallistumiselle ei voida asettaa koulutukseen osallistumista koskevia ennakkoehtoja. Pääsääntöisesti tutkinnot suoritetaan kuitenkin valmistavan koulutuksen yhteydessä. Koulutuksen järjestäjä päättää näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä tutkinnon perusteiden mukaisesti. Koulutus ja tutkintotilaisuudet on jäsennettävä tutkinnon osien mukaisesti. Näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistuvalla tulee osana koulutusta järjestää mahdollisuus osallistua tutkintotilaisuuksiin ja suorittaa näyttötutkinto.

2 KEHITYSVAMMA-ALAN ERIKOISAMMATTITUTKINNON MUODOSTUMINEN

2.1 Tutkinnon osat

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinto on tarkoitettu henkilöille, joilla on vähintään sosiaali- ja/tai terveysalan ammatillisen perustutkinnon tasoiset tiedot ja taidot, noin viisi vuotta alan työkokemusta ja lisäksi täydentäviä ja syventäviä opintoja alalta.

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinto muodostuu kahdesta pakollisesta tutkinnon osasta ja viidestä valinnaisesta tutkinnon osasta. Tutkinto on valmis, kun pakolliset tutkinnon osat ja kaksi valinnaista tutkinnon osaa on suoritettu hyväksytysti.

Taulukko 1. Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon pakolliset ja valinnaiset tutkinnon osat

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinto
A. Pakolliset osat
3.1 Ammatillinen toimiminen kehitysvamma-alalla
3.2 Toimiminen palvelujärjestelmässä ja työyhteisössä
B. Valinnaiset osat, joista on valittava 2 osaa
3.3 Ikääntyneen kehitysvammaisen ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
3.4 Vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen
3.5 Autistisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen
3.6 Mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukeminen
3.7 Yrittäjyys

3 KEHITYSVAMMA-ALAN ERIKOISAMMATTITUTKINNOSSA VAADITTAVA AMMATTITAITO JA ARVIOINNIN PERUSTEET

A. PAKOLLISET TUTKINNON OSAT

3.1 Ammatillinen toimiminen kehitysvamma-alalla

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa toimia alansa arvoperustaa ja eettisiä periaatteita noudattaen.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Eettinen toiminta kehitysvamma-alalla</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none">• toimii kehitysvamma-alan palveluiden järjestämisen periaatteiden sekä kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan arvoperustan mukaisesti• ottaa työssään huomioon erilaisten ihmiskäsitysten merkityksen kehitysvamma-alan työn toteuttamiselle• tunnistaa oman toimintansa taustalla olevien arvojen ja oman ihmiskäsityksensä merkityksen työlleen• perustelee eri työtilanteissa kehitysvamma-alan lähtökohdan voimavaralähtöisellä ihmiskäsityksellä• ottaa työssään huomioon valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan antamat terveysalan suositukset sekä valtakunnallisen vammaisneuvoston toiminnan vammaisten ihmisten aseman edistäjänä• perustelee toimintaansa ja arvioi valintojaan ja ratkaisujaan eettisten periaatteiden mukaisesti• edistää osaltaan eettistä toimintaa työyhteisössään.

Tutkinnon suorittaja osaa tukea kehitysvammaisen henkilön yhteiskunnallista asemaa.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehitysvammahuollon historian hyödyntäminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> hyödyntää kehitysvammahuollon historian yleisiä kehityslinjoja keskustellessaan kehitysvammahuollosta ja kehitysvammaisten ihmisten hoitotyössä tapahtuneista muutoksista.
<i>Yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden ja niiden merkityksen huomioon ottaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> edistää osaltaan myönteistä asennoitumista kehitysvammaisuuteen <ul style="list-style-type: none"> tiedotusvälineissä, työelämässä, koulussa, asumisessa, palvelujärjestelmissä omassa toiminnassaan arvostaa kehitysvammaisten ihmisten omaa kulttuuria.
<i>Vammaiskäsitysten ja vamma-tietoisuuden huomioon ottaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> ottaa työssään huomioon erilaisia käsityksiä vammaisuudesta (yksilöllinen, sosiaalinen ja ihmisoikeudellinen) sekä erilaisten lähestymistapojen vaikutuksia vammais-työhön (yhteiskunnallinen, lääketieteellinen, psykologinen, sosiaalinen, kasvatuksellinen) ottaa työssään huomioon vammaiskäsityksen vaikutuksen yhteiskunnan ja lähiyhteisön sekä omaan toimintaan edistää toiminnallaan vammaisen ihmisen henkilökohtaisen vamma-tietoisuuden (minäkuva, kompetenssin tunne, uskallus) rakentumista.
Tutkinnon suorittaja osaa soveltaa työssään tietoa kehitysvammaisuudesta.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehitysvammatiedon soveltaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> soveltaa työssään tietoa hermoston toiminnasta ja häiriöistä ohjaus- ja toiminta-tilanteissa kehitysvammaisen henkilön kanssa

	<ul style="list-style-type: none"> – kehitysvammaisuuden ja älyllisen kehitysvammaisuuden määrittely ja esiintyvyys maassamme – älyllisen kehitysvammaisuuden ilmeneminen, toteaminen ja vaikeusasteen kuvaaminen – vaikeusasteen vaikutukset yksilön toimintakykyyn ja elämäntapaan – tavallisimmat vaaratekijät ja tapahtumat, jotka voivat johtaa älylliseen kehitysvammaisuuteen – tapa ryhmitellä kehitysvammaisuuden syydiagnoosit niiden vaikutusajankohdan mukaan ja kehityksen eri vaiheissa vammautuneiden osuudet – yleisimmät kehitysvammaisuuden biologiset syyt ja tavallisimmat älyllistä kehitysvammaisuutta aiheuttavat oireyhtymät – kehitysvammaisuuden syiden ehkäisyn mahdollisuudet ja ehkäisyyn liittyvät eettiset näkökohdat – yleisimmät kehitysvammaisuuden syihin liittyvät lisävammat ja -sairaudet sekä muuta väestöä tavallisemmat terveystyöriskit • hakee ammattiaan palvelevaa ajankohtaista tietoa kehitysvammaisuudesta ja soveltaa sitä työssään.
<p><i>Toimintakyvyn huomioon ottaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii kehitysvammaisen ihmisen kanssa soveltaen tietoaan kehitysvammaisuudesta ja sen vaikutuksesta toimintakykyyn • hyödyntää työssään tietoa kehon/ruumiin toimintojen ja rakenteiden sekä elinympäristön ja yksilötekijöiden merkityksestä ihmisen toimintakyvylle ja toimintarajoitteille • ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön tavan oppia, ymmärtää ja omaksua asioita (esim. työmuisti) arjen toimintatilanteissa • ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön yksilöllisiä orientoitumis- ja suuntautumistapoja erilaisiin toimintatilanteisiin • ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön

	<p>roolin yhteisössä ja sen vaikutuksen käyttäytymiseen ja toimimiseen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon esteettömyyden kehitysvammaisen henkilön elinympäristössä • käyttää joitakin kehitysvammaisen ihmisen toimintakyvyn arviointiin tarkoitettuja arvioinnin välineitä.
<i>Vuorovaikutuksen huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • perehtyy kehitysvammaisen henkilön yksilölliseen viestintätapaan • huomioi vuorovaikutuksessa normaalin puheen ja kielen kehityksen • mukauttaa viestintäänsä kehitysvammaiselle henkilölle ymmärrettävään muotoon • ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön oppimisen ja ymmärryksen viestiessään • huomioi aistien toiminnan merkityksen vuorovaikutuksessa • varmistaa tasa-arvoisen vuorovaikutustilanteen aikuisten kehitysvammaisten henkilöiden kanssa toimiessaan • käyttää työssään keskeisimpiä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (AAC) • soveltaa vuorovaikutuksessa tieto- ja viestintätekniikan mahdollisuuksia • käyttää kehitysvammaisen henkilön suunnitelman mukaista ja kommunikaatioympäristöön soveltuvaa kommunikaatiomenetelmää.
Tutkinnon suorittaja osaa tukea ja edistää kehitysvammaisen henkilön itsemääräämistä ja hyvää elämää.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehitysvammaisen henkilön aseman ja oikeuksien turvaaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • varmistaa omalta osaltaan perusoikeuksien, tasa-arvon (Suomen perustuslaki 731/1999 § 6 – § 23) ja yhdenvertaisuuden toteutumisen (Yhdenvertaisuuslaki 21/2004) • käyttää kehitysvamma-alaa koskevien julistusten ja sopimusten velvoitteita omaa työtään ohjaavina asiakirjoina (esim. YK:n

	ihmisoikeuksien julistus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus).
<i>Kehitysvammaisen henkilön täysivaltaisen elämän edistäminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • edistää toiminnallaan esteettömyyden, saavutettavuuden, inklusion, integraation ja normalisaation periaatteiden toteutumista yhteisössä ja yhteiskunnassa.
<i>Kehitysvammaisen henkilön voimaantumisen ja osallistumisen mahdollistaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • kunnioittaa toiminnassaan ja puheessaan kehitysvammaisen henkilön ajatuksia, arvoja ja vakaumusta • toimii työssään yksilökeskeisen suunnitelmatyön periaatteiden mukaisesti • kuuntelee ja ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön oman kokemuksen asemastaan yhteisössä tai ryhmässä • tukee kehitysvammaisen henkilön ympäristöä ja sen käytäntöjä voimaannuttavaksi • toimii tasa-arvoisesti, luottamuksellisesti, pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti • tukee itsemääräämisen toteutumista • tukee ja kannustaa tekemään valintoja • tukee ja edistää kehitysvammaisten henkilöiden osallistumista päätöksentekoon omassa yhteisössään • hankkii palautetta toiminnastaan kehitysvammaiselta henkilöltä ja hänen läheisiltään.
<i>Hyvän elämän mahdollistaminen ja edistäminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • toimii terveyttä edistävien keskeisten periaatteiden mukaisesti ja tukee kehitysvammaisia henkilöitä periaatteiden mukaiseen toimintaan • ylläpitää liikuntaharrastuksia ja ohjaa uusiin liikuntamuotoihin • ylläpitää ja edistää kulttuuriin osallistumista • ylläpitää ja kannustaa monipuoliseen vapaa-ajan viettoon ja harrastuksiin • tukee terveeseen parisuhteeseen ja seksuaalisuuteen sekä hellyyden, rakkauden ja merkityksellisten ihmissuhteiden arvon ymmärtämiseen.

Tutkinnon suorittaja osaa toimia palveluverkostoissa.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Hyvinvointipalvelujen palveluverkostoissa toimiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ohjaa kehitysvammaisen henkilön palvelutarpeiden mukaisesti kunnan lakisääteisiin palveluihin: <ul style="list-style-type: none"> – sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut – opetustoimeen liittyvät koulunkäynnin ja opiskelun tukipalvelut – kuntoutuspalvelut • ohjaa kunnan kulttuuri-, liikunta-, vapaa-ajan ja nuorisopalveluihin • ohjaa liikkumisen ja arkipäivän apuvälineiden jakeluun liittyvissä asioissa ja neuvoo apuvälineiden käytössä ja huollossa yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa • toimii palveluverkostossa tarkoituksenmukaisesti kehitysvammaisen henkilön, hänen perheensä ja/tai läheistensä tukemiseksi (julkinen, yksityinen, kolmas sektori) • seuraa palvelujen järjestämisen ja tuottamisen kehitystä kehitysvamma-alan näkökulmasta.
<i>Kehitysvammahuollon palvelujärjestelmässä toimiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa työssään huomioon kehitysvammahuollon eri toimijoiden tehtävät, vastuun ja toimintojen tavoitteet • tekee yhteistyötä tarkoituksenmukaisesti • toimii kehitysvammaisten henkilöiden erityishuollon palveluiden periaatteiden mukaan.
Tutkinnon suorittaja osaa ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön elämänsä eri osa-alueet.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehitysvammaisen henkilön elämänsä, siihen liittyvien elämäntilanteiden ja sosiaalisen elämän alueiden huomioiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ennakoii kehitysvammaisen henkilön elämänsä mukaan elämäntilanteissa ja sosiaalisessa elämässä tapahtuvia muutoksia seuraavilla alueilla:

	<ul style="list-style-type: none"> – varhaiskasvatus – koulutus – perhesuhteet ja sosiaaliset verkostot – asuminen – taloudellinen toimeentulo – työllistyminen – harrastukset ja vapaa-aika – yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen – hengellinen elämä ja elämäkatsomus • huomioi muutoksiin liitetyt odotukset ja tarpeet toimiessaan kehitysvammaisen henkilön ja hänen perheensä tai läheistensä kanssa • toimii rohkeasti ja aloitekykyisesti perheen kanssa • ohjaa yhteisölliseen toimintaan.
Tutkinnon suorittaja osaa toteuttaa vaikeimmin kehitysvammaisten henkilöiden perushoidon.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Päivittäisen perushoidon toteuttaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tukee suunnitelmallisesti vaikeimmin kehitysvammaista henkilöä <ul style="list-style-type: none"> – syömisessä, juomisessa ja nielemisessä huomioiden niihin liittyvät vaikeudet – liikunnassa, unessa, levossa ja nukkumisessa ja WC-toiminnoissa – pukeutumisessa, riisuuntumisessa, vaatetuksessa, peseytymisessä ja puhtaudessa ja liikkumisessa – hygienian hoidossa • tekee havaintoja asiakkaan/potilaan terveydentilasta ja toimii tilanteen edellyttämällä tavalla.
<i>Vaikeimmin kehitysvammaisen henkilön perustarpeista huolehtiminen ja terveyden edistäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tarkkailee ja seuraa nestetasapainoa • huolehtii ravinnonsaannista ja sopivasta ruokavaliosta • tarkkailee hengitystä ja auttaa hapensaannissa • tarkkailee verenkiertoa ja tunnistaa yleisimpiä verenkiertoelimistön häiriöitä

	<ul style="list-style-type: none"> • tekee havaintoja erittämisestä • tarkkailee kehon lämpötilaa ja seuraa sen muutoksia • havainnoi ihon hyvinvointia • tekee havaintoja jalka- ja intiimihygieniasta • tarkkailee suun, hampaiden ja suun limakalvojen kuntoa • tarkkailee kivun ilmaisuja ja syitä • huomioi painonhallintaa • tarkkailee ja tunnistaa nukkumiseen vaikuttavia tekijöitä • huolehtii riittävästä ulkoilusta ja liikunnasta • huolehtii perustarpeiden tyydyttämisestä ja käyttää erilaisia hoito- ja auttamismenetelmiä perushoidon toteuttamisessa • dokumentoi ja kirjaa em. havaintonsa ymmärrettävästi sekä raportoi havaintonsa suullisesti ja kirjallisesti • konsultoi tarvittaessa muita ammattihenkilöitä perustarpeiden huolehtimisessa.
<p><i>Perushoittoon liittyvien hoitotoimenpiteiden toteuttaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toteuttaa perushoidon hoitotoimenpiteitä <ul style="list-style-type: none"> – erilaiset mittaukset; pituus, paino, verenpaine ja pulssi – näytteenotot; verensokeri-, virtsa- ja yskösnäytteen otto – katetrointi – letkuruokinta – liman imeminen suusta ja trakeasta – happihoito – suun hoito – asentohoito – ihonhoito – inkontinenssin hoito – ravitsemusavanne, PEG-nappi • dokumentoi ja kirjaa perustarpeiden hoidosta ja hoitotoimenpiteistä kirjallisesti ja suullisesti • toimii huolellisesti huomioiden turvallisuusnäkökohdat • huolehtii perushoitotaitojensa ylläpidosta.

<p><i>Eettinen ja esteettinen toiminta perushoidon toteuttamisessa ja perustarpeista huolehtimisessa</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • kunnioittaa yksityisyyttä, intimitteettiä ja toimii empaattisesti • huomioi toiminnassaan läheiset ja perheen • noudattaa vaitiolovelvollisuutta ja toimii luottamuksellisesti • ottaa huomioon työssään esteettiset näkökohdat.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa hoitaa ja tukea sairastuneita, mielenterveyshäiriöisiä ja autismin kirjon kuuluvia kehitysvammaisia henkilöitä.</p>	
<p>Arvioinnin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Yleisimpien sairauksien hoitaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoitaa pitkäaikaissairauksia ja havainnoi oireissa tapahtuvia muutoksia (esim. anemia, diabetes, allergiat, astma) oman vastuualueensa mukaisesti • toteuttaa osaltaan infektiosairauksien hoitotyötä ja toimii varotoimien ohjeiden mukaisesti • toteuttaa osaltaan ruuansulatuskanavan sairauksien ja toimintahäiriöiden hoitotyötä • ottaa huomioon hammassairaudet ja osaa ohjata hammashoittoon • raportoi ja kirjaa havaintonsa sairauksien oireista/oireiden muutoksista työyhteisössä sovitulla tavalla.
<p><i>Äkillisesti sairastuneen kehitysvammaisen henkilön hoitaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • havainnoi ja tunnistaa kehitysvammaisen henkilön sairauden oireita • ilmoittaa asianmukaisesti oireista ja konsultoi tarvittaessa asiantuntijaa • ottaa hoitotyössään huomioon kehitysvammaisen ihmisen somaattisten sairauksien oireiden monimuotoisuuden ja tunnistamisen erityispiirteet • selvittää, miten ko. henkilön kanssa kommunikoidaan • kertoo selkeästi potilaalle toimenpiteet • selvittää ko. potilaan suhtautumisen hoitotilanteeseen • valmistaa potilaan tutkimuksiin,

	<p>hoitotoimenpiteisiin ja jälkihoitoon ja avustaa niissä</p> <ul style="list-style-type: none"> • tukee perheen ja läheisten voimavaroja.
<i>Epilepsiatilaa hoitaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • soveltaa työssään perustietoja epilepsiasta ja sen vaikutuksista päivittäiseen elämään • huomioi erityyppisten kohtausten oireet • antaa ensiapua epilepsiakohtauksessa • toteuttaa epilepsian lääkehoidon oman vastuunsa rajoissa.
<i>Mielenterveyden edistäminen ja psyykkisten sairauksien huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistää mielenterveyttä • ottaa työssään huomioon yleisimmät kehitysvammaisilla esiintyvät psyykkiset oireet ja sairaudet • seuraa kehitysvammaisten henkilöiden psyykkistä hyvinvointia • toteuttaa osaltaan psykiatrasta lääkehoitoa voimassa olevien ohjeiden mukaisesti ja seuraa lääkevaikutuksia • ohjaa tarvittaessa mielenterveyspalveluihin.
<i>Autismin kirjaan kuuluvien henkilöiden tukeminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa työssään huomioon autismin keskeiset piirteet ja niiden vaikutuksen autistisen henkilön päivittäiseen elämään • toteuttaa kasvatuksellisen kuntoutuksen ja strukturoinnin periaatteita ja toimii suunnitelmallisesti • käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä kommunikoinnin tukena ja luo autistiselle henkilölle tilanteita omiin kommunikoinnin aloitteisiin • ottaa huomioon myös autismiin liittymättömät tuen tai hoidon tarpeet.

Tutkinnon suorittaja osaa huolehtia omasta ja kehitysvammaisen henkilön turvallisuudesta.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Ensiavun antaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • antaa ensiavun SPR:n 1-tasolla.
<i>Lääkehoidon toteuttaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • tuntee lääkehoitoa koskevat säädökset ja lupakäytännöt sekä noudattaa niitä (Turvallinen lääkehoito-opas, STM 2005) • tuntee yleisimmät kehitysvamma-alalla käytettävät lääkkeet ja niiden vaikutukset • käsittelee ja annostelee lääkkeet oikein • toteuttaa luonnollista tietä annettavan lääkehoidon sekä ihon alle annettavan injektion antamisen • ottaa huomioon lääkkeiden antoon liittyvät erityiskysymykset (esim. nielemisvaikeudet) • tarkkailee lääkkeiden käyttöä, tunnistaa haitta- ja sivuvaikutukset sekä väärinkäytön ja tiedottaa havaintonsa työryhmän jäsenille • seuraa sairauden oireita lääkehoidon kannalta.
<i>Aseptinen toiminta</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • ottaa työssään huomioon eri tartuntamuodot • toteuttaa hyvää henkilöhygieniää ja käsihygieniää ja estää tartuntoja • huolehtii aseptisestä ympäristöstä • käyttää tarvittaessa suojaimia ja osaa suojautua tartunnoilta.
<i>Elintarvikehygienian mukainen toiminta</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • toimii elintarvikehygieniasta annettujen ohjeiden mukaisesti.
<i>Ergonominen toiminta</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • käyttää oikeita siirtotekniikoita ja toimii ergonomisesti oikein • edistää osaltaan työympäristön ergonomiää oman työkyvyn ja työyhteisön työhyvinvoinnin kannalta.

Tutkinnon suorittaja osaa toimia kehitysvammaisen ihmisen hyvinvointiin ja sosiaaliseen turvallisuuteen vaikuttavissa tilanteissa.

Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<p><i>Ammatillinen toimiminen hyvinvointiin ja sosiaaliseen turvallisuuteen vaikuttavissa tilanteissa</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa työssään huomioon erilaiset päihderiippuvuudet ja puuttuu ammatillisesti päihdekäyttöön • ehkäisee alkoholin, huumeiden ja lääkkeiden sekä niiden sekakäytön terveystarpeita • ohjaa tarvittaessa päihdepalveluihin • ehkäisee syrjäytymistä ja tunnistaa sosiaalisia riskejä • toimii erilaisissa riippuvuuksissa (esim. pelihimo) kehitysvammaisen henkilön hyvinvointia edistävällä tavalla • toimii ammatillisesti tilanteissa, kun kehitysvammaisen henkilö toimii lainvastaisesti • toimii ammatillisesti seksuaalisuuteen ja ihmissuhteisiin liittyvissä erityiskysymyksissä • puuttuu ammatillisesti hyväksi käytön epäilyn tilanteisiin (esim. seksuaalisuus, talous, perhe- ja lähisuhdeväkivalta) • havainnoi kaltoinkohtelun tunnusmerkkejä ja toimii työpaikkansa ohjeiden mukaisesti tilanteissa, joissa epäillään kaltoin kohtelua • kohtaa ammatillisesti kehitysvammaisen henkilön/läheisten/työyhteisön kriisitilanteissa • toimii kriisitilanteissa tarkoituksenmukaisesti ja kriisityön toimintatapoja noudattaen.
<p><i>Huolehtii kuolevan ihmisen tarpeista eettisten periaatteiden mukaisesti</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tukee kuolevaa ja toimii kuolevan hoitoa ohjaavan arvoperustan mukaisesti turvaten oikeuden hyvään ja arvokkaaseen kuolemaan • huolehtii moniammatillisen työryhmän jäsenenä kuolevan henkilön psykologisista, sosiaalisista, maailmankatsomuksellisista ja hengellisistä tarpeista • toimii palliatiivisen hoidon periaatteiden mukaan • kuuntelee surutyötä tekevää arvostavasti ja eettisten periaatteiden mukaisesti

	<ul style="list-style-type: none"> • tekee yhteistyötä omaisten/läheisten kanssa saattohoidossa, vainajan hoidossa ja hautausjärjestelyissä.
Tutkinnon suorittaja osaa huolehtia toimintaympäristönsä turvallisuudesta.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Toimintaympäristöstä ja asiakas-turvallisuudesta huolehtiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • huolehtii toimintaympäristön turvallisuudesta ja arvostaa asiakkaan henkilökohtaista fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta • ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön oikeuden kokea vastuuta • arvioi erilaisiin palveluratkaisuihin liittyviä riskejä kehitysvammaisen henkilön, omaisten ja työyhteisön kanssa • huolehtii toimintaympäristön paloturvallisuudesta ja vähentää tulipalon vaaratekijöitä.
Tutkinnon suorittaja osaa huolehtia omasta ja työyhteisönsä työhyvinvoinnista.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Työhyvinvoinnista huolehtiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ymmärtää oman suhtautumisensa kehitysvammaisuuteen ja sen vaikutuksen työssä jaksamiseen • ennaltaehkäisee kehitysvamma-alan kuormittavuustekijöitä ja käyttää tarvittaessa työterveyshuollon palveluita ja työhyvinvointia edistävää toimintaa • hyödyntää perehdytystä, työnohjausta, kehityskeskustelua sekä työaika- ja työtehtäväjärjestelyjä yksittäisen työntekijän työhyvinvoinnin edistäjänä.
Tutkinnon suorittaja osaa arvioida ja kehittää omaa ja työyhteisön ammattitaitoa.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Oman työn arvioiminen ja kehittäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • seuraa alalla tapahtuvaa kehitystä kansallisesti ja kansainvälisesti • hyödyntää kehitysvammaisten henkilöiden/

	<p>omaisten/läheisten ja työtovereiden palautteita</p> <ul style="list-style-type: none"> • hyödyntää vertaisarviointia • tuo rakentavasti ja perustellusti esiin omaa asiantuntijuuttaan, kehittävää työtettä ja kehittäviä näkökulmia • arvioi omaa osaamistaan monipuolisesti • arvioi realistisesti omia vahvuuksiaan ja ammatillisen kehittymisen haasteitaan kehitysvamma-alalla • arvioi oman ammatti-identiteetin kehittymistä • kehittää ammattitaitoaan mm. täydennyskoulutuksilla.
<p><i>Tavoitteellinen ja suunnitelmallinen työskentely työyhteisössä</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvioi miten organisaation eettinen osaaminen toteutuu • tarkastelee organisaationsa toimintaa asiakaslähtöisen toiminnan toteuttajana jatkuvan kehittämisen näkökulmasta.

Ammattitaidon osoittamistavat

Ammatillinen toimiminen kehitysvamma-alalla -tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan näyttötutkinnon järjestämissopimuksen mukaisesti, näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmassa tarkoin esitetyin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin tavoin.

Tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan työympäristön ja palveluverkoston todellisissa, muuttuvissa työ- ja asiakastilanteissa.

Tutkinnon suorittajan toiminnassa tulee esille, että hän tunnistaa yhteiskunnassa olevia mahdollisuuksia ja esteitä kehitysvammaisten ihmisten hyvään ja mahdollisen itsenäiseen elämään. Hänen työskentelyssään tulee esille tieto kehitysvammaisuudesta ja sen vaikutuksista kehitysvammaisen henkilön arjessa selviytymiseen ja toimintakykyyn. Hän tukee kehitysvammaisen ihmisen osallistumista yhteiskuntaan ja edistää ympäristön voimaannuttavaa vaikutusta. Hän ottaa huomioon hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvät näkökohdat ja osaa perushoidon. Tutkinnon suorittaja osaa perustella toimintaansa vammaistyötä ohjaavien julistusten ja ihmisoikeussopimusten mukaisesti sekä toiminnallaan edistää tasa-arvoista esteetöntä elinympäristöä.

Ammattitaidon osoittamista voidaan täydentää tutkinnon järjestäjän näyttötutkintojen järjestämissuunnitelmissa esittämin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin dokumentein. Olennainen osa ammattitaidon osoittamista on tutkinnonsuorittajan tekemä suullinen ja kirjallinen arviointi.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työelämän ja opetusalan edustajien

yhteistyönä. Arvioijien kelpoisuuden määrittelee, perustelee ja tiedottaa tutkinto-toimikunta ja niiden osalta noudatetaan tarkoin näyttötutkinnon järjestämisen sopimusta.

Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arvioinnin jälkeen.

3.2 Toimiminen palvelujärjestelmässä ja työyhteisössä

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa toimia eettisiä periaatteita noudattaen.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Eettisten periaatteiden mukainen toiminta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii sosiaali- ja terveystieteiden sekä kehitysvamma-alan eettisiä periaatteita noudattaen ja soveltaa alansa arvoperustaa • ottaa vastuun toiminnastaan ja toimii sovittujen toimintatapojen mukaan • arvioi eettisten periaatteiden noudattamista ja esittää kehittämisajatuksia.
<i>Kehitysvammaisen henkilön itsemääräämistä ja arvokkuutta kunnioittava toiminta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon kehitysvammaisen henkilön elämäntilanteen, elämänvaiheen, kokemukset ja päätöksenteon • tunnistaa epäasiallisen kohtelun (kehitysvammaista henkilöä loukkaava fyysinen tai psyykkinen toiminta tai hoidon laiminlyönti) ja asenteet sekä puuttuu niihin.
Tutkinnon suorittaja osaa ottaa työssään huomioon kehitysvamma-alan keskeisiä haasteita.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehitysvamma-alan keskeisten haasteiden huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • jäsentää kehitysvammaisen ihmisen asemaa yhteiskunnassa ja kehitysvamma-alan tulevaisuuden haasteita • ottaa huomioon palvelurakenteen muutosten ajankohtaisen tilanteen sekä taloudelliset kehitysnäkymät ja niiden vaikutukset

	<p>kehitysvamma-alan palveluihin</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon kansainvälistymisen ja maahanmuuton mukanaan tuomat vaatimukset kehitysvamma-alalla • soveltaa työssään teknologian kehitystä ja sen mahdollisuuksia.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa toimia kehitysvamma-alan työtä ohjaavia säädöksiä noudattaen.</p>	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<p><i>Kehitysvammaisen henkilön asemaa palveluiden käyttäjänä koskevien säädösten mukaan toimiminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii seuraavien voimassa olevien lakien mukaisesti <ul style="list-style-type: none"> – Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 – Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992 – Laki holhustoimesta 442/1999 – Asiakasmaksulaki 734/1992 – Mielenterveyslaki 1116/1990 – Lastensuojelulaki 417/2007 – Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002 • seuraa em. säädösten muutoksia oman vastuualueensa mukaisesti.
<p><i>Sosiaali- ja terveydenhuoltoa, perusopetusta sekä sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön mukaan toimiminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon seuraavat voimassa olevat lait kehitysvamma-alan ja kehitysvammaisen henkilön näkökulmasta <ul style="list-style-type: none"> – Sosiaalihuoltolaki 710/1982 – Laki lasten päivähoidosta 36/1973 – Laki omaishoidontuesta 937/2005 – Perhehoitajalaki 312/1992 – Perusopetuslaki 628/1998 – Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 – Kansanterveyslaki 66/1972 – Erikoissairaanhoidtolaki 1062/1989 – Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta 1015/1991 – Laki kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista 566/2005

	<ul style="list-style-type: none"> – Laki vammaisetuuksista 570/2007 – Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003 – Kansaneläkelaki 347/1956 – Sairausvakuutuslaki 1224/2004 • seuraa em. säädösten muutoksia oman vastuualueensa mukaisesti.
<i>Kehitysvammaisen henkilön palveluita koskevan lainsäädännön mukaan toimiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon seuraavien voimassa olevien säädösten tavoitteet ja keskeisen sisällön <ul style="list-style-type: none"> – Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 – Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 • seuraa em. säädösten muutoksia oman vastuualueensa mukaisesti ja toimii niiden mukaan.
Tutkinnon suorittaja osaa edistää kehitysvammaisten ihmisten asemaa yhteisössä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Yhteisöllisen aseman tukeminen ja elinympäristön kehittäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon paikallisen elinympäristön ja olosuhteet • kehittää kehitysvammaisten ihmisten asuin- ja toimintaympäristöä ihmisarvoa ja elämänlaatua tukevaksi • tukee sosiaalisten verkostojen muodostumista • edistää kehitysvammaisten ihmisten omaa kulttuuria • ottaa huomioon kehitysvammaisen ihmisen taloudellisen tilanteen ja sen edistämisen mahdollisuudet • edistää kehitysvammaisten ihmisten osallistumista yhteiskuntaan • edistää omalla toiminnallaan inklusion toteutumista ja tietää erilaisia keinoja, joilla vaikutetaan ympäristön esteettömyyteen.
<i>Lakisääteisten oikeuksien toteutumisen turvaaminen ja asiakkaan asemaa turvaavien periaatteiden noudattaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • kuulee kehitysvammaista henkilöä häntä koskevassa asiassa ja tukee kehitysvammaisen henkilön osallisuutta häntä koskevien

	<p>asioiden käsittelyssä ja tarvitsemiensa palveluiden suunnittelussa</p> <ul style="list-style-type: none"> • huolehtii osaltaan kehitysvammaisen henkilön lakisääteisestä oikeudesta tuki-, palvelu- ja kuntoutussuunnitelmaan • toimii lakisääteisten ohjaus- ja neuvontavelvoitteiden mukaan • toimii salassapitoperiaatteiden ja tietosuojavelvoitteiden mukaan • ryhtyy toimenpiteisiin, kun henkilön oikeudet eivät toteudu • käyttää edunvalvonnan mahdollisuuksia kehitysvamma-alalla • ohjaa tarvittaessa potilasasiamiehelle ja/tai sosiaaliasiamiehelle.
Tutkinnon suorittaja osaa toimia kehitysvammapalveluiden tavoitteiden mukaisesti.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehitysvamma-alan valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten päämäärien, tavoitteiden ja toimintaperiaatteiden mukainen toiminta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toteuttaa paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia suunnitelmia omassa työssään • ottaa huomioon ajankohtaisia ja keskeisiä kehittämishankkeita ja soveltaa niistä saatua tietoa • ottaa huomioon valtakunnallisen ja paikallisen kehitysvamma-alan työn sekä järjestöjen toiminnan ja soveltaa niiden tuottamaa tietoa.
<i>Palveluiden tavoitteiden ja toimintaperiaatteiden mukainen toiminta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii palveluiden tavoitteiden ja toimintaperiaatteiden mukaan • arvioi luotettavasti, oikeudenmukaisesti ja viivytyksettä palvelujen tarpeen • tarjoaa palveluja viivytyksettä ja ammattitaitoisesti • ohjaa palvelujen käytössä ja niihin hakeutumisessa • osallistuu erityishuolto-ohjelman ja palvelusuunnitelman tai muun vastaavan suunnitelman valmisteluun yhteistyössä kehitysvammaisen henkilön, hänen

	omaistensa/läheistensä sekä kotikunnan edustajien kanssa.
<i>Kehitysvammaisen henkilön palveluverkostojen ja -ketjujen kehittäminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • kehittää yhteistyötä ja palvelujen yhteistoimintaa eri palvelun tuottajien kanssa asiakaslähtöisesti (sosiaali- ja terveyspalvelut, Kelan palvelut, kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut, yksityiset palvelut, kolmannen sektorin palvelut, hengelliset palvelut).
<i>Perheen tukeminen ja perhetyön mahdollisuuksien huomioon ottaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • ottaa toiminnassaan huomioon ensitiedon merkityksen ja perheen varhaisen tuen muodot • toimii lapsen edun mukaisesti • ohjaa varhaiskuntoutuksen palveluihin • toimii lastensuojelun velvoitteiden mukaisesti.
Tutkinnon suorittaja osaa tukea hyvinvointipalveluiden käytössä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Selkeän vuorovaikutuksen tukeminen palveluiden kartoittamisessa ja suunnittelussa</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • huomioi kehitysvammaisen henkilön aktiivisena ja tasavertaisena osallistujana vuorovaikutustilanteessa • käyttää tavoitteellisesti erilaisia menetelmiä vuorovaikutuksen tukena • ottaa huomioon puheen ja kirjoittamisen vaikeudet sekä aistivammat vuorovaikutustilanteessa • käyttää kommunikaatiota helpottavia apuvälineitä • varmistaa, että kehitysvammaisen henkilö tulee ymmärretyksi • varmistaa, että kehitysvammaisen henkilö ymmärtää käsiteltävän asian merkityksen.
<i>Sosiaalietuuksissa tukeminen ja neuvonta</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • tukee ja neuvoo sosiaaliturvan sosiaalietuuksiin liittyvissä kysymyksissä • ohjaa hakemaan ja saamaan lisäneuvontaa taloudellista toimeentuloa koskeviin kysymyksiin.

<p><i>Tarvittaviin hyvinvointi-palveluihin ohjaaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ohjaa tilanteeseen sopiviin hyvinvointi-palveluihin • neuvoo palveluihin hakeutumisessa ja tarvittaessa järjestää tutustumisen suunniteltuun palveluun • käyttää tarvittaessa tulkkipalveluja ja ohjaa niiden käytössä.
<p><i>Palvelujärjestelmässä toimiminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii palveluohjauksellisen työotteen mukaisesti • ottaa huomioon seudullisen palvelu-ohjauksen organisoinnin • varmistaa omalta osaltaan palveluketjujen toimivuuden • hyödyntää paikallisia ja alueellisia mahdollisuuksia henkilön tarvitsemien tukien ja palveluiden järjestämisessä • toimii toimivaltansa rajoissa • välittää tietoa esiin tulleista uudenlaisista palvelutarpeista.
<p><i>Palveluiden toimivuuden arviointi ja kehittäminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tekee havaintoja palveluiden toimivuudesta ja arvioi niiden toimivuutta • arvioi rakentavasti omaa ja työyhteisönsä toimivuutta • tuottaa kehittämis ehdotuksia palveluiden toiminnasta • edistää kehittämis ehdotusten toteutumista käytännössä • arvioi palvelujen toimivuutta asiakkaan kanssa säännöllisesti ja sovitusti.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa opastaa tietoverkkojen käytössä.</p>	
<p>Arvioinnin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Tietoverkkojen käyttäminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää työssään TVT (tieto- ja viestintä-tekniikka), asiakas- ja potilashallinto-ohjelmia sekä hoito- ja palvelujärjestelmä-ohjelmia • opastaa tarvittaessa kehitysvammaisia

	henkilöitä, heidän omaisiaan/läheisiään tietoverkkojen käytössä.
<i>Tiedon ja tietojärjestelmien hyödyntäminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • hyödyntää alaan liittyvää tietoa ja tietojärjestelmiä työssään ja toiminnan kehittämisessä • hankkii kehitysvammaisen henkilön ja hänen läheistensä ohjaukseen, neuvontaan ja palvelutarpeisiin liittyvää tietoa.
Tutkinnon suorittaja osaa toimia organisaatiossa hänelle osoitetuissa vastuutehtävissä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Organisaatio- ja työyhteisövalmiudet</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • ottaa työssään huomioon organisaation kehitys-vaiheet sekä johtamisen muodot ja merkityksen • keskustelee omista organisaatio- ja työyhteisövalmiuksistaan ja niissä kehittymisestä • toteuttaa osaltaan organisaation muutostyötä • käyttää oppivan organisaation toimintatapoja työyhteisön kehittämiseen • tiedostaa voimaannuttavan ympäristön merkityksen työyhteisön kehittämisessä • osallistuu kehityskeskusteluihin • kehittää työyhteisön sisäistä koulutusmyönteisyyttä • edistää vertaistukea ja vertaisoppimista työyhteisössä • sitoutuu työyhteisön kehittämiseen.
<i>Asiantuntijana ja vastuuhenkilönä toimiminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • toimii moniammatillisen yhteistyön periaatteiden mukaisesti • hyödyntää moniammatillisen työryhmän osaamista • toimii tiimin vastuuhenkilönä/ yhdyshenkilönä • yhdistää omaa osaamistaan muiden asiantuntijoiden osaamisen kanssa • tuo esiin omaa asiantuntijuuttaan ja

	<p>kehittäviä näkökulmia rakentavasti ja perustellusti</p> <ul style="list-style-type: none"> • osallistuu kansainväliseen vuorovaikutukseen kehitysvamma-alalla • arvioi kehittävästi omaa moniammatillista yhteistyötään.
<i>Laatu- ja kehittämistyössä toimiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii laatutyön perusteiden mukaisesti • käyttää keskeisiä kehitysvamma-alan laadun arvioinnissa käytettäviä mittareita • soveltaa koordinointi-, arviointi- ja kehittämisvalmiuksiaan työyhteisössä.
<i>Organisaatiossa/yhteisössä toimiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii organisaation/yhteisön toiminta-ajatuksen ja perustehtävän mukaisesti • toimii organisaation tai toimipisteen toimintasuunnitelman ja talousarvion mukaisesti • käyttää toimipaikan resursseja kustannustietoisesti, taloudellisesti ja vastuullisesti • edistää sisäistä yrittäjyyttä.
<i>Keskeisen työelämä tietouden huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii työlainsäädännön mukaisesti <ul style="list-style-type: none"> – työnantajan ja työntekijän oikeudet ja velvollisuudet – työsopimus • ennaltaehkäisee kehitysvamma-alan tapaturma- ja terveystorjuntariskejä • toimii työturvallisuusmääräyksien mukaisesti ja ottaa huomioon työsuojelutoiminnan • arvioi työturvallisuusriskejä oman työnsä osalta • käyttää tarkoituksenmukaisesti työterveyshuollon palveluja • ylläpitää ergonomia- ja työensiaputaitojaan.

Tutkinnon suorittaja osaa kehittää ammatillista toimintaa työyhteisössä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Tavoitteellinen ja suunnitelmallinen työskentely työyhteisössä</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvioi, miten organisaation tavoitteellinen toiminta ja oman vastualueen tavoitteet toteutuvat • tarkastelee organisaationsa toimintaa jatkuvan kehittämisen kohteena.
<i>Yksilön ja ryhmän ohjaaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii joustavasti yksilö- ja ryhmänohjaus-tilanteissa • konsultoi ja käyttää tukipalveluja tarvittaessa yksilön/ryhmän ohjauksessa • toimii yhteistyössä eri yhteistyötahojen, kuten yhdistysten, järjestöjen ja seurakunnan kanssa • kehittää yksilön ja ryhmän ohjauksen taitoja työyhteisössä.
<i>Perehdyttäjänä ja arvioijana toimiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • perehdyttää työntekijöitä • ohjaa opiskelijoita • toimii vertaisohjaajana • suunnittelee, järjestää ja arvioi kehitysvamma-alalla suoritettavia näyttötutkintojen tutkintotilaisuuksia yhdessä näyttötutkinnon järjestäjien kanssa.
<i>Työyhteisön ilmapiirin ja vuorovaikutuksen edistäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistää toiminnallaan tasa-arvoa ja ehkäisee syrjintää • edistää myönteistä ilmapiiriä ja toimivia vuorovaikutussuhteita • toimii vastuullisesti ja rakentavasti työyhteisössä.
<i>Työnohjauksen hyödyntäminen työn kehittämisessä</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää työnohjausta • käyttää työnohjausta kehitysvamma-alaan liittyvissä erityiskysymyksissä • arvioi työnohjauksen merkitystä oman työn ja työyhteisön kehittämisessä.

<i>Ammatillisessa vuorovaikutus- suhhteessa toimiminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon ammatillisen vuorovaikutuksen keskeiset vaiheet, välineet ja keinot sekä säännöt • edistää myönteistä vuorovaikutusta • arvioi omia vuorovaikutustaitojaan ja kehittää niitä.
<i>Työhön liittyvien asioiden kirjaaminen ja raportointi</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • raportoi ja viestii selkeästi ja asiallisesti sekä suullisesti että kirjallisesti • sovittaa esityksen ja viestinnän kehitysvammaisen henkilön ja muun kuulijan tarpeisiin • toimii neuvottelutilanteissa ja hallitsee neuvottelutaidot.
Tutkinnon suorittaja osaa arvioida omaa toimintaansa.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • käyttää asiakaspalautejärjestelmiä ja osallistuu niiden kehittämiseen • on halukas kehittämään yhteistyötä eri palvelun tuottajien kanssa • arvioi oman toimintansa ja työyhteisönsä laatua sekä tunnistaa muutos- ja kehittymistarpeita • pitää yllä ammattitaitoaan ja käyttää luovia ratkaisuja • huolehtii omasta työhyvinvoinnistaan ja toimintakyvystään.

Ammattitaidon osoittamistavat

Toimiminen palvelujärjestelmässä ja työyhteisössä -tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan näyttötutkinnon järjestämissopimuksen mukaisesti, näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmassa tarkoin esitetyin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin tavoin.

Tutkinnon suorittajan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan todellisissa työympäristöissä asiakastyö-, suunnittelu- ja ohjaustilanteissa.

Arviointi kohdistetaan ammattitaitovaatimusten mukaiseen toimimiseen, asiakastyöhön, ohjaustilanteisiin sekä moniammatillisen työryhmän jäsenenä toimimiseen työyhteisössä ja verkostoituvassa palvelujärjestelmässä. Tutkinnon suorittajan toiminnassa näkyy myös kyky työskennellä muuttuvissa olosuhteissa kehitysvamma-alan kehittämiseksi.

Ammattitaidon osoittamista täydennetään tarvittaessa kirjallisilla tuotoksilla, projektitöillä, suullisilla perusteluilla tai niiden erilaisilla yhdistelmillä.

Ammattitaidon osoittamista voidaan täydentää tutkinnon järjestäjän näyttötutkintojen järjestämissuunnitelmassa esittämin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin dokumentein. Olennainen osa ammattitaidon osoittamista on tutkinnonsuorittajan tekemä suullinen ja kirjallinen itsearviointi.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työelämän ja opetusalan edustajien yhteistyönä. Arvioijien kelpoisuuden määrittelee, perustelee ja tiedottaa tutkintotoimikunta ja niiden osalta noudatetaan tarkoin näyttötutkinnon järjestämissopimusta.

Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arvioinnin jälkeen.

B. VALINNAISET TUTKINNON OSAT

3.3 Ikääntyvän kehitysvammaisen ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa ottaa huomioon kehitysvammaisen ihmisen ikääntymiseen liittyvät muutokset.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Väestön ikääntymiseen liittyvien yhteiskunnallisten vaikutusten huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none">• huomioi vanhusväestön aseman yhteiskunnassa ja siitä käytävän keskustelun• ottaa huomioon ikääntymisen monimuotoisuuden ja vanhusväestön monenlaiset elämäntilanteet ja tarpeet yhteiskunnassa• tunnistaa ja käsittelee omia vanhenemiseen ja ikääntymiseen liittyviä asenteitaan ja käsityksiään• ottaa huomioon ikääntymisen merkityksen yhtenä kehitysvaiheena ja -tehtävänä ihmisen elämänkaarella ja siihen liittyvät mahdollisuudet• toimii ihmisarvoisen vanhuuden turvaavien periaatteiden mukaan• käyttää yhteiskunnan palvelujärjestelmää vanhusten tarpeiden mukaan.

<p><i>Ikääntymiseen liittyvien muutosten huomioon ottaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset vanhenemismuutokset ja -prosessit sekä niihin vaikuttavat tekijät • antaa selkeää ja asianmukaista tietoa vanhenemismuutoksista ja niihin liittyvistä tekijöistä • soveltaa tietoa kehitysvammaisuudesta toimiessaan ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa • soveltaa tietoa kehitysvammadiagnooseista ja oireyhtymistä, joihin liittyy vanhenemisprosessin aikaisempi alkaminen, nopeampi eteneminen ja eliniän odotteiden erilaisuus • tukee terveydentilaa ja toimintakykyä ikääntymismuutoksissa (ennaltaehkäisymerkitys).
<p>Tutkinnon suorittaja osaa tukea ikääntyneitä kehitysvammaista ihmistä erilaisissa elämäntilanteissa.</p>	
<p>Arvioinnin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Toimintakyvyn arviointi ja tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon kehitysvammaisuuteen liittyvät toimintakyvyn rajoitteet eri ilmenemismuodoissaan • arvioi ikääntymismuutoksista johtuvia yksilöllisiä toimintakyvyn muutoksia ja tukee olemassa olevaa toimintakykyisyyttä • ottaa huomioon sekä toimintakykyä tukevia että rajoittavia ympäristötekijöitä • kehittää lähiympäristöä ikääntyvän henkilön toimintakykyä vahvistavaksi • osallistuu moniammatilliseen yhteistyöhön toimintakyvyn arvioinnissa ja tukemisessa • arvioi apuvälineiden tarvetta toimintakyvyn ylläpitämisessä ja edistämisessä • toimii tarkoituksenmukaisesti apuvälinepalveluprosessissa.
<p><i>Ravitsemus- ja ruokailutottumusten huomioon ottaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon ravinto- ja ruokailutottumusten merkityksen ikääntyneen ihmisen hyvinvoinnille ja toimintakyvylle • ohjaa terveellisiin ruokailutottumuksiin ja ravitsemukseen

	<ul style="list-style-type: none"> • arvioi ravitsemukseen ja ruokatalouden hoitoon liittyviä yksilöllisiä avun tarpeita • tukee ikääntyneen kehitysvammaisen henkilön osallistumista arjen toimintaan ruuanvalmistuksessa, pöydän kattamisessa, yhteisessä aterioinnissa • luo mahdollisuuden esteettisesti ja sosiaalisesti nautinnolliseen ruokailutilanteeseen • luo ruokailutilanteeseen turvallisen ilmapiirin ja kannustaa ruokailutilanteissa muisteluun • varmistaa terveellisen ja monipuolisen ravinnon sekä nesteiden saamisen • havainnoi ja ottaa huomioon mahdolliset nielemisvaikeudet • havainnoi suun ja hampaiston terveydentilaa sekä hammasproteesien kuntoa ja muutoksia, jotka vaikuttavat syömiseen ja nielemiseen • arvioi moniammatillisen työryhmän jäsenenä ikääntyvien henkilöiden ravitsemustilaa • havainnoi ruuanvalmistuksessa ja ruokailutilanteissa apuvälineiden tarpeen ja opastaa niiden hankkimisessa ja käytössä.
<p><i>Ikääntyvän kehitysvammaisen henkilön liikunnallisuuden tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • motivoi ikääntyneitä kehitysvammaista henkilöä liikkumaan • opastaa yksilöllisesti ja selkeästi liikkumisessa ja ottaa huomioon turvallisuusnäkökohdat • tukee liikunnan keinoin kehitysvammaisen henkilön osallisuutta ja ohjaa yksilöllisesti soveltuvien liikuntamuotojen käyttöön • kannustaa lihaskuntoa ja tasapainoaisia vahvistaviin ja ylläpitäviin liikuntamuotoihin • ottaa huomioon terveysongelmat ja toimintakyvyn vaikutukset liikkumisessa ja arvioi rasittavuutta • selvittää ikääntyneen kehitysvammaisen henkilön aikaisempia liikuntatottumuksia esim. muistelumenetelmää hyödyntäen • havainnoi liikkumisessa ja liikunnassa

	<p>apuvälineiden tarpeen ja opastaa niiden hankkimisessa ja käytössä</p> <ul style="list-style-type: none"> • luo liikkumiselle myönteisen ilmapiirin.
<p><i>Ikääntyvän kehitysvammaisen henkilön psykososiaalisen hyvinvoinnin ja osallisuuden tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä muistelun ja elämäntarinan hahmottamisen tukena • tukee ikääntyvää kehitysvammaista henkilöä kykyjensä mukaiseen elämänhallintaan • tukee ja kannustaa kommunikointiin sekä rohkaisee osallistumaan yhteisölliseen toimintaan • rohkaisee ja mahdollistaa harrastus- ja kulttuuritoimintaan osallistumiseen • tukee yhteydenpitoa omaisiin ja läheisiin • toimii yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa asioinnin, ulkoilun ja muun harrastus- ja kulttuuritoiminnan yhteydessä • kartoittaa sosiaalisia voimavaroja erilaisin menetelmin.
<p><i>Ikääntyvän kehitysvammaisen ihmisen tukeminen elämäntilanteen muutoksissa</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tukee elämäntilanteen muutoksissa, esimerkiksi <ul style="list-style-type: none"> – työ- ja päivätoiminnasta poisjääminen – asumiseen liittyvät muutokset – oma tai läheisen sairastuminen – läheisen kuolema.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa käyttää ryhmänohjausta ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten toimintakykyisyyden tukemisessa.</p>	
<p>Arvioinnin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten ryhmän ohjaaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ohjaa pienryhmiä • käyttää pienryhmämenetelmää toimintakyvyn tukemisessa • ottaa pienryhmätilanteissa huomioon ikääntyvien kehitysvammaisten henkilöiden toiveet ja mielipiteet sekä itsemääräämisoikeuden • luo turvallisen ilmapiirin pienryhmään • ottaa huomioon ryhmän keskinäiset vuorovaikutussuhteet.

Tutkinnon suorittaja osaa edistää ja ylläpitää ikääntyvän kehitysvammaisen ihmisen terveyttä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Pitkäaikaissairauksien esiintymisen huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon tavallisimpien pitkäaikaissairauksien aiheuttamat muutokset ikääntyvillä ihmisillä sekä yleisimmät kehitysvammaisuuteen liittyvät lisäsairaudet ja vammat • havainnoi ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten terveydentilan ja toimintakyvyn muutoksia ja ohjaa asianmukaiseen palveluun/hoitoon tai hankkii asiantuntija-apua • ottaa päivittäisen suoriutumisen tukemisessa huomioon pitkäaikaissairaudet, kehitysvammaisuuteen liittyvät lisäsairaudet ja vammat sekä toimintakyvyn • ehkäisee ja torjuu infektioita ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten hoidossa.
<i>Dementoivien sairauksien ja muistihäiriöiden huomioon ottaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon dementoivien sairauksien oireet, etenemisen ja niihin liittyvät muistihäiriöt ja muut käyttäytymisoireet (kielelliset vaikeudet, kätevyys häiriöt, toiminnan ohjaukseen liittyvät ongelmat) • ottaa huomioon kehitysvammaisten henkilöiden demencian erityispiirteet • havainnoi dementoivien sairauksien aiheuttamia muutoksia arjen toiminnoissa • arvioi yhdessä omaisten ja/tai työyhteisön kanssa mahdollisia dementoitumiseen liittyviä toimintakyvyn muutoksia • käyttää kuvia tai muita AAC-keinoja muistin ja kommunikoinnin tukena • ottaa huomioon kokonaistilanteen, seuraa muuta terveydentilaa sekä kipuja ja osaa toimia tilanteen edellyttämällä tavalla • toimii luottamuksellisesti muistisairaahan henkilön kanssa • luo selkeän ja turvallisen elinympäristön muistisairaalle henkilölle • antaa selkeästi tietoa muistisairauksista ja niiden vaikutuksista toimintakykyyn.

<i>Lääkehoidon toteuttaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • noudattaa lääkehuoltoa koskevia säädöksiä, normeja ja suosituksia (esim. Turvallinen lääkehoito, STM 2005) • noudattaa lääkehuoltoon liittyvää työ- ja ympäristönsuojelua ja aseptiikkaa • toteuttaa vanhus- ja vammaistyön lääkehoitoa oman vastuunsa rajoissa • opastaa annettujen ohjeiden mukaan ikääntynyttä kehitysvammaista henkilöä ja hänen omaisiaan lääkkeiden käytössä.
<i>Tapaturmien ehkäisy</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ehkäisee ikääntyneen kehitysvammaisen ihmisen tapaturmia • huolehtii ikääntyneen kehitysvammaisen turvallisuudesta.
Tutkinnon suorittaja osaa osallistua kuolevan hoitoon.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Palliatiiviseen hoitoon ja saattohoitoon osallistuminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii palliatiivisen hoidon periaatteiden mukaan • osallistuu saattohoidon suunnitteluun ja toteutukseen erilaisissa toimintaympäristöissä ja yhdessä omaisten kanssa • huolehtii moniammatillisen työryhmän jäsenenä kuolevan henkilön psykologisista, sosiaalisista, maailmankatsomuksellisista ja hengellisistä kysymyksistä • turvaa oikeuden hyvään ja arvokkaaseen kuolemaan • tukee surevia omaisia ja läheisiä • tukee ja ohjaa omaisia hautaamiseen liittyvissä järjestelyissä.
Tutkinnon suorittaja osaa toimia ikääntyvien kehitysvammaisten palveluverkostossa.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Palveluihin ohjaaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • informoi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen velvollisuuksien mukaisesti

	<p>sosiaalietuuksista sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista</p> <ul style="list-style-type: none"> • neuvoo ja opastaa ikääntyviä kehitysvammaisia ihmisiä käyttämään kunnan/ alueen palveluita ja toimintamahdollisuuksia • tekee yksilötason palvelutarpeen arviointeja moniammatillisen työryhmän jäsenenä • konsultoi tarvittaessa sosiaalityöntekijää tai palveluohjaajaa etuuksista ja palveluista informoinnissa sekä niiden hakemisessa • käyttää edunvalvontaan liittyviä palveluita • opastaa käyttämään erilaisia tietolähteitä alueen palveluista.
<p><i>Vanhustyön laadun kehittäminen ja ikääntymispolitiikan mukainen toiminta</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii vanhuspalveluita koskevien valtakunnallisten laatusuosituksen ja alueen/ kunnan ikääntymispoliittisten ohjelmien mukaisesti • seuraa kansainvälisiä suosituksia ja toimintaohjeita kehitysvammaatyössä • tuntee alueen/kunnan ikääntymispoliittisen suunnitelman • hyödyntää asiakastytyväisyysmittauksia ja muita laatu palautteita työnsä ja organisaation toiminnan suunnittelussa • edistää ja kehittää omalla toiminnallaan palvelujen laatua ja vaikuttavuutta ikääntyvien kehitysvammaisten ihmisten hyvän elämän turvaamiseksi.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa toimia moniammatillisessa yhteistyössä.</p>	
<p>Arvioinnin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Moniammatillinen työskentely</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • jakaa työryhmässä osaamistaan ikääntyneiden kehitysvammaisten ihmisten toimintakyvyn tukijana • toimii vastuullisesti ja aloitteellisesti palveluja hoitoketjuissa • edistää verkostotyöskentelyllä ja moniammatillisella työotteella ikääntyneen kehitysvammaisen henkilön hyvää elämää • hyödyntää parityöskentelyn mahdollisuuksia toiminnassaan

	<ul style="list-style-type: none"> • arvioi ja kehittää omia yhteistyötaitojaan moniammatillisessa yhteistyössä • vahvistaa gerontologista ja geriatriasta asiantuntemustaan moniammatillisen työryhmän jäsenenä.
<i>Tavoitteellinen ja suunnitelmallinen työskentely työyhteisössä</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvioi omaa ja organisaation toimintaa ikääntyvän kehitysvammaisen ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta • tekee kehittämissuunnitelmia.

Ammattitaidon osoittamistavat

Ikääntyvän kehitysvammaisen ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen -tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan näyttötutkinnon järjestämissopimuksen mukaisesti, näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmassa tarkoin esitetyin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin tavoin.

Tutkinnon suorittajan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan todellisissa työympäristöissä asiakastyön suunnittelu- ja ohjaustilanteissa. Ammattitaidon osoittamisessa on keskeistä, että tutkinnon suorittaja toimii ikääntymistä ja vanhenemista arvostaen, edistää hyvinvointia ja terveyttä ja osaa käyttää tietoa ikääntymisestä ja vanhenemisestä. Tutkinnon suorittaja osaa edistää gerontologista osaamista ja laatutyötä yhtenä moniammatillisen tiimin jäsenenä.

Ammattitaidon osoittamista voidaan täydentää tutkinnon järjestäjän näyttötutkintojen järjestämissuunnitelmissa esittämin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin dokumentein. Olennainen osa ammattitaidon osoittamista on tutkinnonsuorittajan tekemä suullinen ja kirjallinen arviointi.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työelämän ja opetusalan edustajien yhteistyönä. Arvioijien kelpoisuuden määrittelee, perustelee ja tiedottaa tutkintotoimikunta ja niiden osalta noudatetaan tarkoin näyttötutkinnon järjestämissopimusta.

Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arvioinnin jälkeen.

3.4 Vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa ottaa huomioon asiakkaan oikeudet ja edun.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Vaikea- ja monivammaisen ihmisen oikeuksien huomioon ottaminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none">• toimii vammaisten oikeuksien ja ihmisoikeuksien mukaan• ottaa huomioon henkilön fysiologiset tarpeet, turvallisuuden tarpeet, yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet, arvonnannon tarpeet ja itsensä toteuttamisen tarpeet• varmistaa perusoikeuksien toteutumisen• huolehtii saavutettavan elinympäristön toteutumisesta.
Tutkinnon suorittaja osaa ohjata ja tukea vaikea- ja monivammaista henkilöä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Vuorovaikutuskumppanuus</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none">• tukee vuorovaikutustilanteita henkilön lähiyhteisössä, ympäristössä ja yhteiskunnassa• havainnoi pieniäkin vuorovaikutusaloitteita ja reaktioita• etsii vuorovaikutustilanteissa aktiivisesti keinoja tunneyhteyden saamiseen, kokemusten jakamiseen ja vastavuoroisuuteen• luo yhteisiä merkityksiä ympäröivistä tapahtumista ja tilanteista• käyttää eri aistikanavia vuorovaikutuksessa ja pyrkii toimivien aistikanavien vahvistamiseen• luo mahdollisuudet vaikea- ja monivammaisen henkilön itseilmaisuuksiin ja omaaloitteiseen toimintaan• on läsnä, antaa aikaa ja keskittyy vuorovaikutustilanteessa• hyödyntää yleisimpiä kommunikoinnin ja itsenäisen toiminnan apuvälineitä.

<p><i>Multisensorisen työn menetelmien soveltaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistää vuorovaikutusta multisensorisen työn avulla • käyttää joitakin multisensorisen työn aktivoivia menetelmiä esimerkiksi <ul style="list-style-type: none"> – kehonhahmotusharjoitukset (eril. pintojen tunnustelut, hieronnat, kumupenkki, äänisänky jne.) – tuoksupurkit – hienomotoriset tehtävät (tarttumisharjoitukset, vastavuoroisuusharjoitukset) – Sound Beamin, fysioakustisen tuolin, kaikulaitteen käyttö – tanssiterapia (keho) • käyttää joitakin multisensorisen työn rentouttavia menetelmiä esimerkiksi <ul style="list-style-type: none"> – erilaiset hierontatuokiot (intialainen päinhieronta, jalkahieronta, korvahieronta, käsihieronta, kuunteleva kosketus, keinuminen, silkkiterapia jne.) • mahdollistaa multisensorisen työn toteuttamisen erilaisissa ympäristöissä • soveltaa tarkoituksenmukaisesti multisensorisia työtapoja elämysten tuottamiseen • luo edellytyksiä positiivisille kokemuksille läsnäolon ja dialogin keinoin.
<p><i>Vaikea- ja monivammaisen näkövammaisen henkilön tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • havainnoi arjen toiminnoissa näkökykyä ja sen muutoksia • opastaa, avustaa ja tukee näkövammaista henkilöä erilaisissa arjen toimissa ja henkilökohtaisissa tarpeissa • ohjaa näkövammaisia henkilöitä näkemisen apuvälineiden ja erityispalveluiden käytössä • edistää osallisuutta ja tasa-arvoa ja toimii esteettömyys periaatteen mukaan.
<p><i>Vaikea- ja monivammaisen kuulovammaisen henkilön tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • havainnoi arjen toiminnoissa kuuloa ja sen muutoksia • opastaa, avustaa ja tukee kuulovammaista henkilöä arjen toimissa ja henkilökohtaisissa tarpeissa

	<ul style="list-style-type: none"> • käyttää tarkoituksenmukaisia puhetta tukevia ja/tai korvaavia kommunikaatiomenetelmiä asiakaslähtöisesti • ohjaa kuulovammaisia henkilöitä apuvälineiden ja erityispalveluiden käytössä • edistää osallisuutta ja tasa-arvoa ja toimii esteettömyys periaatteen mukaan.
<i>Kuurosokean opastaminen ja tukeminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää tarkoituksenmukaisesti kuurosokeille ihmisille tarkoitettuja erityispalveluita • edistää osallisuutta, tasa-arvoa ja saavutettavuutta • tukee kuurosokeaa kehitysvammaista ihmistä saamaan tietoa tunto-, haju-, ja makuasteilla sekä kinestetiikalla ja kosketuskontaktilla • ottaa huomioon aistien toimintojen heikkenemisen asteen ympäristön mukauttamisessa • arvioi jokaista toimintatilannetta ja selviytymistä yksilöllisesti ja erikseen • käyttää joitakin taktiiliviittomia kuurosokean kehitysvammaisen kanssa kommunikoidessaan – kommunikoi haptiikkaa käyttäen • käyttää kuurosokeille ihmisille tarkoitettuja kommunikaatiovälineitä asiakaslähtöisesti • hakeutuu tarvittaessa henkilöstölle tarkoitettuihin kuurosokeuteen liittyviin täydennyskoulutuspalveluihin.
<i>Motoristen taitojen yksilöllinen huomiointi ohjauksessa ja tukemisessa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon motorisen kehitystason ja fyysiset mahdollisuudet • ottaa huomioon karkea- ja hienomotoriset taidot • ottaa huomioon eri asiantuntijoiden laatimat ohjeet soveltaen niitä arjen ohjaustilanteissa.
<i>Liikkumisen ohjaus ja tukeminen arjen tilanteissa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tietää perusasiat liikuntavammaisuudesta ja CP-oireyhtymästä • järjestää ympäristön liikunnalle esteettömäksi

	<ul style="list-style-type: none"> • on tutustunut liikkumisen apuvälineisiin ja käyttää apuvälineitä asianmukaisesti • noudattaa terapioissa annettuja yksilöllisiä ohjeita arjen tilanteissa • tukee optimaaliseen omatoimisuuteen ja itsenäisyyteen • käyttää tietojaan liikuntavammaisuudesta ohjaamisessa ja tukemisessa.
<i>Aistimonivammaisen kehitysvammaisen henkilön tukeminen arjen toiminnoissa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tuo aktiivisesti ympäristön aistimonivammaisen henkilön ulottuville • luo jäsentyneen, ymmärrettävän ja turvallisen ympäristön henkilölle itselleen ja muille • ottaa vuorovaikutuksessa huomioon henkilön kehitykselle tärkeät elämykset ja kokemukset • huolehtii sopivien aistiärsykkeiden sisällyttämisestä arjen tilanteisiin ja järjestettyihin toimintoihin sekä osaksi perushoitoa vrt. <ul style="list-style-type: none"> – basaalistimulaatio – vestibulaarinen stimulaatio – somaattinen stimulaatio – vibratorinen stimulaatio • huomioi makuu- ja/tai istuma-asennon merkityksen aistien toimintaan, hengitykseen, ruokailuun, aktiivisuuteen, kehon hahmotukseen • soveltaa snoezelen-aististimulaatio -menetelmää tarkoituksenmukaisesti osana multisensorista työtä.
Tutkinnon suorittaja osaa edistää vaikea- ja monivammaisen henkilön terveyttä ja turvallisuutta.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Vaikea- ja monivammaisen henkilön terveyden edistäminen ja perustarpeista huolehtiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • huolehtii yksityisyyden suojasta • varmistaa osallisuuden toteutumisen • toimii yhteistyössä perheen, lähi-ihmisten ja työyhteisön jäsenten kanssa • edistää ja tukee asiakkaan terveyttä ja sosiaalisia toimintoja

	<ul style="list-style-type: none"> • tukee ja edistää olemassa olevaa toimintakykyä • havainnoi ja ottaa huomioon asiakkaan perustarpeet ja vastaa niihin sekä kirjaa ja dokumentoi havaintonsa • huolehtii suunnitelmallisesti päivittäisestä perushoidosta ja sen toteutumisesta • toteuttaa tarvittavia perushoitoon liittyviä hoitotoimenpiteitä • ottaa huomioon vaikea- ja monivammaisen henkilön hoitotyöhön liittyvät erityistarpeet • hankkii tarvittaessa asiantuntija-apua • huolehtii yksilöllisestä ohjauksesta päivittäisissä toiminnoissa sekä tarvittavasta valvonnasta • toimii eettisesti ja esteettisesti perushoidon tilanteissa.
<i>Epilepsian hoito ja seuranta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • soveltaa työssään perustietoa epilepsiasta ja epilepsian lääkehoidosta ja motivoi epilepsiaa sairastavaa kehitystason mukaan lääkkeen käyttöön • turvaa epilepsiaa sairastavan motorisen, kognitiivisen ja sosiaalisen kehityksen • ehkäisee epilepsiakohtausta laukaisevia tekijöitä • toimii ohjeiden mukaan kohtauksen tullessa (tajuttomuus, tajunnanhäiriö, pitkittynyt kohtaus) • antaa ensiapua ja lähettää tarvittaessa jatkohoitoon • toimii ohjeiden mukaan kohtauksen jälkihoidossa • huolehtii epilepsiakohtauksen saaneen henkilön turvallisuudesta • seuraa epilepsiakohtauksen saaneen henkilön hyvinvointia ja kirjaa havaintonsa.
<i>Apuvälineiden käytön ohjaaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tekee havaintoja apuvälinetarpeesta ja seuraa uusimisen tarvetta, esimerkiksi <ul style="list-style-type: none"> – näkemisen apuvälineet – kuulemisen apuvälineet – liikkumisen apuvälineet

	<ul style="list-style-type: none"> – päivittäistoiminnan apuvälineet – tietokone aistimonivammaisen apuvälineenä • ohjaa apuvälineen tarkoituksenmukaista käyttöä yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa sekä huolehtii apuvälineen toimivuudesta ja huollosta • on motivoitunut yksilöllisesti valmistettujen apuvälineiden kehittämiseen ja käyttöön • huolehtii sovituskäytön seurannasta ohjeiden mukaan • huolehtii osaltaan vaikea- ja monivammaisen henkilön käytössä olevien apuvälineiden tarkoituksenmukaisuudesta ja toimivuudesta • seuraa apuvälinehuoltoa koskevaa lainsäädäntöä ja toimii tarkoituksenmukaisesti apuvälinepalveluprosessissa.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa toimia vaikea- ja monivammaisten henkilöiden palveluiden palveluverkostoissa ja -ketjuissa.</p>	
<p>Arviointin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Palveluverkostoissa ja -ketjuissa toimiminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii oman vastualueensa mukaan vaikea- ja monivammaista kehitysvammaista ihmistä tukevassa palveluverkostossa • arvioi palvelujen tarvetta ja hankkii tarvittaessa asiantuntija-apua • turvaa vaikea- ja monivammaisen henkilön pääsyn lääkäri- ja kuntoutuspalveluihin • toimii moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja hyödyntää työssään moniammatillista osaamista • hyödyntää parityöskentelyn mahdollisuuksia toiminnassaan • edistää verkostotyöskentelyllä ja moniammatillisella työotteella aistimonivammaisen kehitysvammaisen henkilön yhteisösuhteita.

Tutkinnon suorittaja osaa arvioida ja kehittää omaa osaamistaan.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Oman ammattitaidon arviointi ja kehittäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • pohtii omaa eettistä toimintaansa ja ihmiskäsitystään hyvän elämän mahdollistamisessa • arvioi ja kehittää vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämistä eettisesti • seuraa yhteiskunnallista keskustelua vaikea- ja monivammaisten ihmisten asemasta ja oikeuksista • tarkastelee vuorovaikutustilanteiden toimivuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä • arvioi vuorovaikutustilanteita (vahvuuksia, kehitettäviä alueita) yhdessä muiden lähi-ihmisten kanssa • kehittää aktiivisesti uusia keinoja vuorovaikutuksen toimivuuden ja tasapuolisuuden kehittämiseksi.

Ammattitaidon osoittamistavat

Vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen -tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan näyttötutkinnon järjestämissopimuksen mukaisesti, näyttötutkinnon järjestämisuunnitelmassa tarkoin esitetyin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin tavoin.

Tutkinnon suorittajan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan todellisissa työympäristöissä asiakastyö-, suunnittelu- ja ohjaustilanteissa. Ammattitaidon osoittamisessa on keskeistä, että tutkinnon suorittajalla on mahdollisimman monipuolinen osaaminen vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämässä sekä palveluiden turvaamisessa. Hän soveltaa multisensorisen työn mahdollisuuksia henkilöiden kanssa, jotka tarvitsevat toista ihmistä mahdollistamaan vuorovaikutuksen ympäristön kanssa. Toiminnassa tulee näkyä eettisyys, vuorovaikutuksellisuus ja moniammatillinen työote työyhteisössä ja palveluverkostoissa sekä vaikea- ja monivammaisen henkilön verkostoissa.

Ammattitaidon osoittamista voidaan täydentää tutkinnon järjestäjän näyttötutkintojen järjestämisuunnitelmissa esittämin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin dokumentein kirjallisilla tuotoksilla, projektitoilla, suullisilla perusteluilla tai niiden erilaisilla yhdistelmillä. Olennainen osa ammattitaidon osoittamista on tutkinnon suorittajan tekemä suullinen ja kirjallinen arviointi.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työelämän ja opetusalan edustajien yhteistyönä. Arvioijien kelpoisuuden määrittelee, perustelee ja tiedottaa tutkintotoimikunta ja niiden osalta noudatetaan tarkoin näyttötutkinnon järjestämissopimusta.

Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arvioinnin jälkeen.

3.5 Autistisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa toimia eettisiä periaatteita noudattaen.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Eettinen toiminta autististen henkilöiden kanssa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii yksilöllisesti eettisten periaatteiden mukaan • toimii autistisen henkilön perheen/läheiset huomioiden ja heitä kunnioittaen/arvostaen • kunnioittaa henkilökohtaista koskemattomuutta ja yksilön perusoikeuksia • toimii tasapuolisesti.
Tutkinnon suorittaja osaa tukea ja ohjata autismin kirjon henkilöä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Autismin kirjoon kuuluvien häiriöiden ja käyttäytymispiirteiden tunnistaminen vuorovaikutustilanteissa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • soveltaa vuorovaikutustilanteissa tietoa autismin kirjon laaja-alaisesta vaihtelusta ja siihen liittyvistä tyypillisistä muista vammoista ja sairauksista (aistitoiminnan vajavuudet, erityiset oppimisvaikeudet, kehitysvammaisuus ja epilepsia) • ottaa huomioon vuorovaikutustilanteissa autismiin liittyvät tyypilliset käyttäytymispiirteet, niiden vaikutukset oppimiseen, yksilökehitykseen ja arjessa toimimiseen • soveltaa työssään tietoa Aspergerin oireyhtymään liittyvistä tyypillisistä käyttäytymispiirteistä ja niiden vaikutuksista oppimiseen ja yksilökehitykseen.
<i>Autismin ja Aspergerin oireyhtymän arviointi- ja seurantamenetelmien käyttäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää yleisimpiä käytössä olevia arviointi- ja seurantamenetelmiä omassa työssään yhteistyössä muiden työntekijöiden ja vanhempien/läheisten kanssa • ohjaa muita työntekijöitä menetelmien tarkoituksenmukaiseen käyttöön.

<p><i>Oppimisessa ja oppimisvalmiuksissa tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää työssään tietoa <ul style="list-style-type: none"> – havaintotoiminnoista – oppimistyyleistä – oppimishistoriasta – oppimismotivaatiosta – oppimisprosessin keskeisistä piirteistä – oppimiseen vaikuttavista yksilöllisistä ja ympäristöllisistä tekijöistä – autismin kirjon oireiden vaikutuksista oppimistapahtumaan • rakentaa oppimistilanteita arjen toiminnoissa ja opetuksessa yksilöllisten erityispiirteiden ja tarpeiden mukaisesti.
<p><i>Kommunikoinnin yksilöllinen tukeminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ilmaisee asiansa autismin kirjon henkilölle ymmärrettävästi • käyttää tietoa kielellisen kehityksen erityispiirteistä autismitarkoitukseen kuuluvien oireyhtymien yhteydessä • ohjaa, tukee ja kannustaa kommunikointiin puhetta tukevin ja/tai korvaavin keinoin (AAC) <ul style="list-style-type: none"> – eleet ja viittomat – esineet – kuvat – kirjoitettu teksti – puhuttu kieli • toimii tarvittaessa yhteistyössä asiantuntijatahojen kanssa • käyttää kommunikoinnissa soveltuvia näyttöön perustuvia menetelmiä • vastaa autismin kirjon henkilön kommunikoinnin aloitteisiin, tukee ja opettaa häntä kommunikoinnin aloitteissa • ohjaa em. asioissa henkilökuntaa • motivoi ja kannustaa kommunikointialoitteisiin monipuolisesti kaikissa arjen tilanteissa • luo yksilöllisesti vaatimustasoltaan ja virikkeellisyydeltään sopivan kommunikointiympäristön • tekee tavoitteellista yhteistyötä autistisen henkilön perheen/läheisten kanssa

	<ul style="list-style-type: none"> • käyttää kommunikointiin liittyviä apuvälineitä monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti ja tarvittaessa konsultoi asiantuntijoita.
<i>Sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää työssään tietoa normaalista sosiaalisesta kehityksestä elämänkaaren aikana • hankkii tietoa autismin kirjon henkilön sosiaalisista vuorovaikutustaidoista ja sosiaalisten tilanteiden havainnointikyvystä ja ohjaa häntä <ul style="list-style-type: none"> – tilanteiden ja sanattoman kommunikation havainnointiin ja tulkintaan liittyvissä taidoissa – keskusteluun ja kuunteluun liittyvissä taidoissa – tunteiden käsittelytaidoissa – aggressiolla vaihtoehtoisissa sosiaalisissa taidoissa – suunnittelu- ja päätöksentekotaidoissa • käyttää sosiaalisen käyttäytymisen opetusmenetelmiä (mm. videokuvausta).
<i>Aistikokemuksissa tukeminen ja auttaminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • hankkii ja käyttää tietoa autismin kirjon henkilön vaikeuksista jäsentää mm. seuraavia aistimuksiaan <ul style="list-style-type: none"> – kasvojen ja ilmeiden tunnistamisvaikeudet – aistien yliherkkyys – aliherkkyys – aistikanavien itse tuottamat ärsykkeet, ns. valkoinen kohina • edistää tarkoituksenmukaisesti autismin kirjon henkilön kykyä käyttää ja tulkita <ul style="list-style-type: none"> – näköaistimuksia – kuuloaistimuksia – hajuaistimuksia – makuaistimuksia – tuntoaistimuksia – lähiaistimuksia (mm. tasapainoaisti, lihas- ja nivelaisti) – sisäisiä aistimuksia – aistimukseen liittyviä tunnetiloja

	<ul style="list-style-type: none"> • käyttää yhteisesti sovittuja, kuntoutumista tukevia keinoja autismin kirjon henkilön omien aistihavaintojen vahvistamiseksi • vähentää tai poistaa ympäristöstä hyvinvointia haittaavat ärsykkeet.
<i>Struktuurin käyttäminen erikäisten autismin kirjon henkilöiden ohjauksessa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • rakentaa autismin kirjon henkilön kanssa hänelle soveltuvan päivittäisen struktuurin (sisältö, ohjaustavat, kommunikointi, tila, aika, henkilöt, välineet, toiminta, seuranta, yhteistyö, emotionaalinen ilmapiiri, ohjattavan oma tietoisuus omasta oppimisestaan) • ohjaa autismin kirjon henkilöä ottamalla huomioon hänen kommunikointitapansa jäsentäen selkeäksi päiväohjelman, iänmukaisen toiminnan työssä, asumisessa, koulunkäynnissä, opiskelussa ja vapaa-aikana • konsultoi tarvittaessa asiantuntijoita.
Tutkinnon suorittaja osaa toimia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kasvun, kehityksen ja kuntoutumisen edistäminen sekä yhteistyö muiden toimijoiden kanssa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimii yhteistyössä perheiden/läheisten ja ammattihenkilöiden kanssa varhaiskuntoutuksessa • ottaa kasvatuksellisessa kuntoutuksessa huomioon kontekstin <ul style="list-style-type: none"> – perheperustaisuuden – kommunikoinnin kehittämisen – sosiaalisten taitojen vahvistamisen – strukturoidun päiväohjelman – strukturoidut opetustuokiot – säännölliset yhteistyöpalaverit – jatkuvan arvioinnin • huomioi työssään lähi-ihmisten toiminnan sekä yhteisten toimintamallien mukaan toimimisen merkityksen kuntoutumisessa • käyttää ohjaavana työvälineenä kuntoutus- ja palvelusuunnitelmia ja toimii oman vastuunsa ja velvollisuutensa mukaisesti niiden laatimisessa ja tarkistamisessa.

<p><i>Moniammatillinen osaaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • jakaa asiantuntijaosaamistaan työyhteisössä • on rakentava ja kannustava työyhteisön jäsen • käyttää yhteistyötaitojaan autististen henkilöiden tukemisessa työskennellessään hänen läheistensä kanssa, työyhteisössä ja moniammatillisissa ryhmissä • konsultoi eri asiantuntijoita tarvittaessa ja käyttää olemassa olevia palveluita.
<p>Tutkinnon suorittaja osaa toimia vaativissa tilanteissa.</p>	
<p>Arvioinnin kohteet</p>	<p>Arviointikriteerit</p>
<p><i>Autismin kirjon henkilön käyttäytymisen ennakointi ja tukeminen hänelle vaativissa tilanteissa</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • muokkaa tilanteita ja ärsykeympäristöä sellaisiksi, että ne tukevat autismin kirjon henkilön myönteistä mielialaa, toiminnallisuutta ja osallistumista • ottaa vuorovaikutuksessa huomioon käyttäytymisen kommunikatiivisen luonteen • tunnistaa ympäristössä ja tilannetekijöissä piirteitä, jotka voivat ylittää autismin kirjon henkilön selviytymis- tai käsittelykyvyn ja osaa puuttua niihin rakentavalla ja stressiä ehkäisevällä tavalla • havaitsee ja ottaa huomioon stressi- tai ärsyyntymisreaktioita ennakoivia ennusmerkkejä yksilöllisessä käyttäytymisessä <ul style="list-style-type: none"> – muutokset puheessa – muutokset tunnetilassa – muutokset fyysisessä tilassa • tunnistaa stressin ilmenemismuotoja ja käyttää erilaisia keinoja stressin hallintaan haastavan käyttäytymisen tilanteissa <ul style="list-style-type: none"> – rentoutumisen opettelu – toimintatapojen suunnittelu vaativissa tilanteissa – yhteiset toimintatavat yhteistyökumppaneiden kanssa – ympäristön jäsentäminen turvalliseksi – tilanteiden analysointi ja purkaminen jälkepäin yhteistyökumppaneiden kanssa

	<ul style="list-style-type: none"> • toimii erittäin vaativissa tilanteissa työyhteisössä annettujen ohjeiden mukaan • käyttää väkivaltatilanteissa hyväksytyjä suojele- ja suojautumiskeinoja.
<p><i>Kasvatuksellisen kuntoutuksen menetelmien käyttäminen vaativissa tilanteissa</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokoaa seuranta- ja arviointitietoa henkilön käyttäytymisestä hänen avun ja tuen tarpeidensa tunnistamiseksi ja henkilökohtaisen tukisuunnitelman laatimiseksi • käyttää kasvatukselliseen kuntoutukseen liittyviä periaatteita käyttäytymisen muutosten mahdollistamiseksi esimerkiksi <ul style="list-style-type: none"> – syy-seuraus -suhteen oppiminen ja opettaminen – katseen ja huomion saamisen varmistaminen – ei-sanana vähentäminen • käyttää erilaisia keinoja saadakseen positiivisia muutoksia aikaan haastavasti käyttäytyvän henkilön toiminnassa esimerkiksi <ul style="list-style-type: none"> – yhteiset pelisäännöt – rentoutumisen oppiminen – ympäristön muuttaminen – vuorokausirytmien selkiinnyttäminen – aistitoimintojen erilaisuuden huomioiminen – strukturointi – ennakointi – kommunikoinnin/viestinnän kehittäminen – visualisointi – nopea piirtäminen tilanteiden selkiinnyttämiseksi – sosiaaliset tarinat kuvin ja sanoin – sopimukset ja säännöt – liikunta – terveyden hoitaminen – palkitsevuus – riittävästi mielekästä toimintaa – yksilökeskeinen suunnitelmatyö.

Tutkinnon suorittaja osaa kehittää omaa ja työyhteisön ammatillista osaamista.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Työhyvinvoinnista huolehtiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • kiinnittää huomiota omaan ja työtovereidensa työhyvinvointiin • tuntee ja tunnistaa kehitysvamma-alan kuormittavuustekijöitä ja käyttää työterveys-huollon palveluita ja työhyvinvointia edistävää toimintaa • käyttää perehdytystä, työnohjausta, kehityskeskusteluja sekä työaika- ja työtehtäväjärjestelyjä työntekijän työhyvinvoinnin edistäjänä • hankkii täydennyskoulutusta ammattitaidon kehittämisessä.
<i>Ammatillisen osaamisen kehittäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvioi ja kehittää osaamistaan autismin kirjon henkilöiden kanssa työskentelyssä • käsittelee rakentavasti saamaansa ja antamaansa palautetta • arvioi ja kehittää omia ja työyhteisön ammatillisia taitoja autismin kirjon henkilöiden ymmärtämisestä (kuinka hän tuntee, kokee, ajattelee ja toimii).

Ammattitaidon osoittamistavat

Autistisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen -tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan näyttötutkinnon järjestämissopimuksen mukaisesti, näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmassa tarkoin esitetyin ja tutkinto-toimikunnan hyväksymin tavoin. Tutkinnon suorittajan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan todellisissa työympäristöissä asiakastyö-, suunnittelu- ja ohjaustilanteissa.

Ammattitaidon osoittamisessa on keskeistä, että tutkinnon suorittajan työskentelyssä tulee esille autismin kirjioon liittyvän tiedon monipuolinen käyttäminen arjen tilanteissa ja autistisen kehitysvammaisen henkilön ohjaustilanteissa. Ammattitaidon osoittamisessa arviointi kohdistuu myös autistisen kehitysvammaisen henkilön osallisuuden, hyvinvoinnin ja kuntoutumisen tukemisen edistämiseen moniammatillisessa toimintaympäristössä

Ammattitaidon osoittamista voidaan täydentää tutkinnon järjestäjän näyttötutkintojen järjestämissuunnitelmissa esittämin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin dokumentein. Olennainen osa ammattitaidon osoittamisesta on tutkinnonsuorittajan tekemä suullinen ja kirjallinen arviointi.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työelämän ja opetusalan edustajien yhteistyönä. Arvioijien kelpoisuuden määrittelee, perustelee ja tiedottaa tutkinto-toimikunta ja niiden osalta noudatetaan tarkoin näyttötutkinnon järjestämissopimusta.

Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arvioinnin jälkeen.

3.6 Mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukeminen

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa toimia alan eettisiä periaatteita noudattaen.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Eettinen toiminta mielen-terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemisessa</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • välittää työssään ja työyhteisössään monipuolista ja suvaitsevaisuutta korostavaa tietoa elämän ongelmista ja mielenterveys-ongelmista • suojelee vuorovaikutuksessaan kehitysvammaisten henkilöiden kanssa heidän henkilökohtaista koskemattomuuttaan ja perusoikeuksiaan • toimii tasapuolisesti ja edistää suvaitsevaisuuden ilmapiiriä • hallitsee oman käyttäytymisensä ja omat tunneilmaisunsa psykososiaalisen tuen tilanteissa ja vuorovaikutuksessa psykososiaalista tukea tarvitsevien henkilöiden kanssa • huolehtii ihmisten ja ympäristön turvallisuudesta haastavissa tilanteissa noudattaen voiman ja pakon käytöstä annettuja säännöksiä ja eettisiä ohjeita.
Tutkinnon suorittaja osaa havainnoida ja arvioida kehitysvammaisen henkilön käyttäytymistä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Kehityksen ja elämäntilanteen huomioon ottaminen yksilön hyvinvointiin ja käyttäytymiseen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • selvittää monipuolisesti erilaisten tausta-, ympäristö- ja tilannetekijöiden vaikutuksen yksilön hyvinvointiin ja käyttäytymiseen

	<ul style="list-style-type: none"> • selvittää henkilölle ominaiset normaalit reagoitavat erilaisissa päivittäisissä tilanteissa • selvittää temperamentti- ja muista yksilöllisistä tekijöistä johtuvan normaalin vaihtelun.
<p><i>Toimintarajoitteiden ja käyttäytymisen yhteyden arvioiminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • havainnoi ja arvioi moniammatillisen työryhmän jäsenenä eriasteisesti älyllisesti kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuuksia toimia tilanteen ja ympäristön vaatimusten mukaisesti <ul style="list-style-type: none"> – tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen puutteet ja häiriöt ja niiden vaikutukset käyttäytymiseen – henkilön mahdolliseen oireyhtymään liittyvät käyttäytymis- ja reagoitavat – aistien toiminnan vajavuuksien vaikutuksia henkilön toimintakykyyn, kommunikointiin ja käyttäytymiseen – ilmaisu- ja kommunikointikyvyn vaikutuksia käyttäytymiseen – neurologisten tilojen, kuten esimerkiksi epilepsian ja autismitilanteiden häiriöiden mahdolliset vaikutukset käyttäytymiseen – fyysisen sairauden, kivun tai vaivan aiheuttamat muutokset henkilön käyttäytymisessä – lääkityksen vaikutukset ja sivuvaikutukset – vireystilaan ja jaksamiseen liittyvät pulmat, jotka ilmenevät käyttäytymisessä.
<p><i>Haastavissa tilanteissa ilmenevän käyttäytymisen huomioon ottaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • soveltaa työssään tietoa <ul style="list-style-type: none"> – mielenterveydestä – psyykkisistä oireista/käytösoireista – psyykkisistä häiriöistä/sairauksista – psykoosista – masennuksesta – ahdistuksesta – persoonallisuudesta ja sen häiriöistä – haastaviin tilanteisiin liittyvää käyttäytymisestä • havainnoi ja huomii haastavissa tilanteissa

	<p>ilmenevän käyttäytymisen yksilöllisiä ominaispiirteitä ja tilannetekijöitä</p> <ul style="list-style-type: none"> – haastavana koettu käyttäytyminen yksilöllisenä kommunikointitapana – haastavana koettu käyttäytyminen yksilöllisenä reaktiona fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen epämukavuuteen tai sairauteen – haastavana koettu käyttäytyminen tilannekohtaisena selviytymiskeinona.
<p><i>Haastavien tilanteiden havainnoiminen, tulkinta, erittely ja kirjaaminen</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvioi ja ennakoii haastaviin tilanteisiin mahdollisesti johtavan käyttäytymisen piirteitä ja niihin puuttumisen tarvetta <ul style="list-style-type: none"> – levottomuus – kontaktista vetäytyminen – mielikuvissa eläminen – aggressiivisuuden eri ilmenemismuodot (esim. verbaalinen käytös, fyysinen aggressiivisuus, esineisiin kohdistuva tuhoava käyttäytyminen, itsensä vahingoittaminen) – psyykkiset oireet arjen tilanteissa – puheen, tunnetilan tai fyysisen tilan muutokset • havainnoi ja erittelee tavallisuudesta poikkeavaan käyttäytymiseen johtaneita tilanteita (missä, milloin tapahtui) • arvioi moniammatillisen työryhmän jäsenenä eri osapuolten käyttäytymistä ja näiden osuutta tilanteen kärjistymiseen • arvioi moniammatillisen työryhmän jäsenenä haastavien tilanteiden vakavuutta, toistuvuutta ja kestoja • selvittää tilanteen vaikutuksen muihin henkilöihin • arvioi haastavan käyttäytymisen tilanteita jälkikäteen yhteistyössä kehitysvammaisen henkilön itsensä, perheen ja/tai läheisten ja työyhteisön kanssa • käyttää tarkoituksenmukaisesti kehitysvammaisten mielenterveyden ja psykososiaalisen toimintakyvyn arviointimenetelmiä

	<ul style="list-style-type: none"> • kirjaa havaintonsa sovittujen ohjeiden mukaisesti • antaa asianmukaista tietoa haastavissa tilanteissa ilmenevästä käyttäytymisestä henkilölle itselleen, muille yhteisön jäsenille ja kehitysvammaisen henkilön perheelle ja/ tai läheisille • tunnistaa osaamisensa rajat ja osaa hakea apua erityistyöntekijöiltä.
Tutkinnon suorittaja osaa puuttua tavallisuudesta poikkeavaan käyttäytymiseen.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Yllätykselliseen käyttäytymiseen jaltai itsensä vahingoittamiseen puuttuminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • toimii tilanteessa rauhallisesti ja varmistaa oman kommunikointinsa ymmärrettävyyden • toimii vuorovaikutuksessa muiden tilanteessa osallisena olevien kanssa • vähentää tilannetta vaikeuttavia ärsyys-tekijöitä • toimii akuutissa väkivaltatilanteessa ennalta laadittujen toimintaohjeiden mukaan • hälyttää apua tarvittaessa • huomioi muiden läsnäolijoiden turvallisuuden • huomioi tapaturmariskit ja ehkäisee niitä • auttaa ja tukee väkivallan kohteeksi joutuneita • käsittelee tilanteen välittömästi muun henkilöstön kanssa.
<i>Haastavien tilanteiden ehkäiseminen</i>	Tutkinnon suorittaja <ul style="list-style-type: none"> • vahvistaa myönteistä käyttäytymistä ja luo onnistumisen kokemuksia yhdessä henkilön kanssa ja tämän omaa arviointia tukien • varmistaa kommunikaation toimivuuden yksilötasolla • keskustelee psykososiaalisen hyvinvoinnin kysymyksistä kehitysvammaisen henkilön itsensä kanssa • arvioi fyysisen ja sosiaalisen toimintaympäristön toimivuutta ja siinä olevia riskitekijöitä

	<ul style="list-style-type: none"> • tukee turvallisuutta lisääviä ja ylläpitäviä rutiineja välttämällä liiallista toiminnan ja osallisuuden rajoittamista • tuo selkeästi esille hyväksytyt ja ei-hyväksytyt käyttäytymisen rajat • toimii johdonmukaisesti ja yhteisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti käyttäytymisen ohjaamisessa • etsii yhdessä ao. henkilöiden kanssa iän ja kehitystason mukaisia tehtäviä ja haasteita, jotka edistävät mielekästä osallistumista ja myönteisen sosiaalisen roolin löytymistä • ohjaa vallitseviin käytösnormeihin ja tukee ja kannustaa niiden mukaiseen käyttäytymiseen • tukee fyysistä aktiivisuutta • huolehtii ravinnon määrästä ja laadusta • välittää selkeästi ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvää tietoa kehitysvammaiselle henkilölle.
<p><i>Poikkeavan käyttäytymisen tulkinnassa, hoidossa ja ehkäisyssä tarvittavassa yhteistyössä toimiminen ja yhteistyön välineiden käyttö</i></p>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää kehitysvammaisen henkilön tarpeista lähteviä yhteistyön välineitä yhteistyössä henkilön muun verkoston kanssa <ul style="list-style-type: none"> – henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma – yksilöllinen palvelusuunnitelma – vammaispalvelulain mukainen suunnitelma henkilökohtaisen avun käyttämiseksi henkilön tukemiseen – yhteisesti laaditut ohjeet akuutteja tilanteita varten – haastavan käyttäytymisen syiden etsinnän tarkastelumenetelmä – yksilön ja yhteisön viestinnän tarkastelumenetelmä • ohjaa työyhteisöä ja kehitysvammaisen henkilön muuta verkostoa sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöön kriisi- ja mielenterveyskysymyksissä • osallistuu ammatillisesti rakentavalla tavalla verkostoterapeuttiseen työhön kehitysvammaisen henkilön psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemiseksi.

Tutkinnon suorittaja osaa tukea kehitysvammaista henkilöä mielenterveyden häiriöissä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Mielenterveyshäiriöissä tukeminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa työssään huomioon eri mielenterveys-häiriöihin liittyviä käyttäytymisen piirteitä sekä yleisesti että kehitysvammaisilla henkilöillä <ul style="list-style-type: none"> – skitsofrenia ja muut psykoosit (skitsofrenia, harhaluuloisuushäiriö) – mielialahäiriöt (depressio, kaksisuuntainen mielialahäiriö) – neuroottiset häiriöt (ahdistuneisuus-häiriöt, pakko-oireinen häiriö, stressiin liittyvät häiriöt, traumaperäiset häiriöt, somatoformiset häiriöt) – syömishäiriöt – elimelliset aivo-oireyhtymät – persoonallisuus- ja käytöshäiriöt (persoonallisuushäiriöt, käytös- ja hillitsemishäiriöt) – tarkkaavuushäiriö – käytöshäiriöt – dementia • seuraa ja kirjaa henkilön käyttäytymistä ja vointia sekä huolehtii seurannan säännöllisyydestä • toimii mielenterveydenhäiriön hoidossa laaditun hoitosuunnitelman mukaan ja soveltaa suunnitelmaa jokapäiväisiin toimintatilanteisiin • toimii moniammatillisen tiimin jäsenenä ja verkostossa sovittujen toimintakäytäntöjen mukaan • toimii yhteistyössä omaisten ja läheisten kanssa • käyttää tarvittaessa konsultoivaa asiantuntijaa työyhteisön tukena • toteuttaa omalta osaltaan lääkehoitoa annettujen ohjeiden mukaan.
<i>Mielenterveyspalveluiden käyttöön ohjaaminen ja niiden käytössä tukeminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • osallistuu aktiivisesti yhteydenpitoon hoitoon osallistuvien tahojen kesken

	<ul style="list-style-type: none"> • huolehtii omalta osaltaan saumattomien palvelu- ja hoitoketjujen sekä verkostoyhteistyön toteutumisesta • kehittää ja toteuttaa sopivia yksilö- ja ryhmäkohtaisia toimintamuotoja henkilön hoidon ja kuntoutuksen tueksi.
Tutkinnon suorittaja osaa ehkäistä toiminnallaan riippuvuusongelmia.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Riippuvuuksien ehkäiseminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • ottaa huomioon päihteiden ja lääkkeiden käytön ja riskikäytön sekä syntyneet riippuvuusongelmat sekä niistä aiheutuneet haittavaikutukset • ottaa tarvittaessa puheeksi päihteiden käytön ja tupakoinnin henkilön ymmärtämällä tavalla ja hyödyntää käytettävissä olevaa selkokielistä materiaalia • tukee päihteiden ja tupakan käytön lopettamisessa • ottaa tarvittaessa puheeksi lääkkeiden väärinkäyttöön liittyvät kysymykset • ottaa puheeksi peliriippuvuuden sen havaitessaan • ohjaa tarvittaessa riippuvuusongelmia omaavan henkilön asianmukaisten palveluiden tai hoidon piiriin.
Tutkinnon suorittaja osaa arvioida ja kehittää ammatillista osaamistaan.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Oman toiminnan arvioiminen ja kehittäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • arvioi omaa eettistä toimintaansa mielen-terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemisessa • arvioi realistisesti omia vahvuuksiaan ja ammatillisen kehittymisen haasteitaan ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa • arvioi taitojaan vaikeiden haastavien tilanteiden hallinnassa • käyttää työnohjausta ja debriefing-istuntoja vahvistamaan omaa työhyvinvointiaan • tekee kehittämis ehdotuksia mielen-terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemisesta työyhteisössä ja arvioi toimintaa

	• hyödyntää työssään kansallista ja kansainvälistä keskustelua mielenterveystyöstä kehitysvamma-alalla.

Ammattitaidon osoittamistavat

Mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukeminen -tutkinnon osan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan näyttötutkinnon järjestämissopimuksen mukaisesti, näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmassa tarkoin esitetyin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin tavoin.

Tutkinnon suorittajan ammattitaito osoitetaan ja arvioidaan todellisissa työympäristöissä asiakastyö-, suunnittelu- ja ohjaustilanteissa.

Ammattitaidon osoittamisessa on keskeistä, että tutkinnon suorittajan työskentelyssä tulee esille mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvän tiedon käyttäminen arjen tilanteissa. Hänen toiminnassaan tulee esille suvaitsevaisuus, mielenterveyden ongelmien ennaltaehkäisy ja kyky toimia ammatillisesti haastavissa tilanteissa. Tutkinnon suorittaja osaa toimia moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja kehittää mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemista.

Ammattitaidon osoittamista täydennetään tarvittaessa kirjallisilla tuotoksilla, projektitöillä, suullisilla perusteluilla tai niiden erilaisilla yhdistelmillä.

Ammattitaidon osoittamista voidaan täydentää tutkinnon järjestäjän näyttötutkintojen järjestämissuunnitelmissa esittämin ja tutkintotoimikunnan hyväksymin dokumentein. Olennainen osa ammattitaidon osoittamisesta on tutkinnonsuorittajan tekemä suullinen ja kirjallinen arviointi.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työelämän ja opetusalan edustajien yhteistyönä. Arvioijien kelpoisuuden määrittelee, perustelee ja tiedottaa tutkintotoimikunta ja niiden osalta noudatetaan tarkoin näyttötutkinnon järjestämissopimusta.

Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arvioinnin jälkeen.

3.7 Yrittäjyys

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset	
Tutkinnon suorittaja osaa arvioida valmiuksiaan toimia alan yrittäjänä.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Omien yrittäjävalmiuksien arvioiminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • tietää, millaiset henkilökohtaiset valmiudet tukevat yrittäjänä menestymistä, erittelee tältä pohjalta arvojaan ja arvioi omia valmiuksiaan toimia yrittäjänä • laatii itselleen asiantuntijoiden opastuksella kehittämissuunnitelman yrittäjänä toimimiseksi • tuntee ammatinharjoittamisen luvanvaraisuuden ja siihen liittyvät toiminnot • tuntee eri asiakasryhmien vastuuhenkilöiden kelpoisuusvaatimukset • ymmärtää avo- ja laitoshoidon eron yritystoiminnassa • ottaa vastuun työstään ja sen kehittämisestä.
Tutkinnon suorittaja osaa kehittää alustavan liikeidean omalle yritykselleen.	
Arvioinnin kohteet	Arviointikriteerit
<i>Yrityksen toimintaedellytysten selvittäminen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • on tutustunut toimialaan niin, että osaa tarkastella sen tulevaisuuden näkymiä ja kehityksen sekä markkinoiden mahdollisuuksia oman yritystoiminnan käynnistämisen kannalta • tarkastelee oman mahdollisen yrityksensä toiminnan tuloksellisuutta ja kannattavuutta • tarkastelee yrittäjyyttä yrittäjän toiminnan vastuiden ja velvoitteiden näkökulmasta • tarkastelee yrittäjyyttä myös työnantajana toimimisen näkökulmasta.
<i>Liikeidean laadinta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • vertailee vaihtoehtoisia tapoja käynnistää yritystoimintaa ja keskustelee asiantuntijoiden kanssa oman mahdollisen

	<p>yritystoimintansa vaihtoehtoista</p> <ul style="list-style-type: none"> • kehittää yhdessä asiantuntijoiden kanssa yritykselleen karkean liikeidean ja tietää, millaisia taloudellisia, tuotannollisia ja henkisiä resursseja mahdollisen yritystoiminnan aloittaminen vaatii • arvioi asiantuntijoiden kanssa yritysideoita onnistumisen mahdollisuuksia.
<i>Asiakas- ja verkostosuhteiden luominen</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • pohtii vaihtoehtoja ja mahdollisuuksien mukaan rakentaa yrityksen jatkuvuuden kannalta merkittäviä asiakas- ja verkostosuhteita • hahmottelee em. verkostokumppanien kanssa sopimuksia asiantuntijapalveluja hyödyntäen.
<i>Taloudellinen toiminta</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • valitsee yrityksen kannattavuuteen vaikuttavia toimia ja hinnoittelee palveluja myös markkinalähtöiset tekijät huomioon ottaen • tulkitsee yrityksen tilinpäätöstä pääomien, varallisuuden, maksukyvyyn ja tuloksen suhteen sekä pohtii taloudellisen toiminnan kehittämismahdollisuuksia tarvittaessa yhteistyössä asiantuntijuuden kanssa • laatii yhdessä asiantuntijoiden kanssa yritykselleen karkean tulossennusteen ja hankkii asiantuntijapalveluja verotuskysymysten ratkaisemiseen.
<i>Asiantuntijapalvelujen käyttö</i>	<p>Tutkinnon suorittaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • hakee yrityksen perustamisessa ja toiminnan eri vaiheissa tarvitsemiaan tietoja ja asiantuntijapalveluja.

Ammattitaidon osoittamistavat

Yrittäjyys-tutkinnon osan ammatillinen osaaminen osoitetaan laatimalla alustava liikeidea yritykselle. Tätä täydennetään toiminnan edellytyksiä ja riskejä kartoittavilla selvityksillä, tuotoksilla ja laskelmilla. Tutkintosuoritukseen kuuluu myös tutkinnon suorittajan toiminta edellä esitetyn prosessin aikana. Toiminta dokumentoidaan ja dokumentteihin liitetään työelämän arvioijien arvioinnit. Tutkinnon suorittaja tekee myös henkilökohtaisen arvion ja kehityssuunnitelman omista mahdollisuuksistaan ja valmiuksistaan yrittäjänä.

Ammattitaidon osoittamista syvennetään asiantuntijoiden kanssa käytävällä arviointikeskustelulla, jossa dokumenttien ja arviointien pohjalta tarkennetaan ja täsmennetään yrittäjäksi aikovan kykyä toimia yrittäjänä ja valmiuksia tehdä ratkaisuja yritystoiminnan mahdollisesta aloittamisesta.

Arviointi toteutetaan kolmikantaisesti työnantaja- ja työntekijätahojen sekä opetusalan edustajien yhteistyönä. Tutkintotoimikunta määrittelee, perustelee ja tiedottaa arvioijien kelpoisuusvaatimukset. Olennainen osa arviointia on tutkinnon suorittajan suullinen ja kirjallinen itsearviointi. Arvioidut suoritukset on kirjattava ja palaute annettava tutkinnon suorittajalle arviointipäätöksen jälkeen.

LIITE

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittaneen työn kuvaus

Ammattialan kuvaus

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittaneen työ on osa kehitysvamma-alan palvelutoimintaa. Työ on vastuullista kehitysvammaisten ihmisten kokonaisvaltaisen tuen, ohjauksen ja hoidon toteuttamista ja kehittämistä julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin työyksikössä. Kehitysvammaisten ihmisten avun ja tuen tarve on yleensä elämän mittainen, joten alan työtehtävätkin koskettavat elämänkaaren kaikkia vaiheita.

Tutkinnon suorittaneen työn osaamista on asiakkaiden yksilöllisiin elämäntilanteisiin ja tarpeisiin perehtymiselle perustuva palveluiden suunnittelu ja arviointi joko itsenäisesti tai moniammatillisen työryhmän tai verkoston jäsenenä.

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittaneet vievät hyviä työkäytäntöjä ja asiakaslähtöisiä toimintatapoja käytäntöön työyhteisössään ja verkostoissaan sekä vahvistavat kehitysvammaisten ihmisten tasa-arvoa ja osallisuutta näiden eri ympäristöissä.

Työn lähtökohdana on kehitysvammaisen ihmisen arvo omana itsenään, ihmisten yhdenvertaisuus ja perusoikeuksien kunnioittamiseen ankkuroitunut ammattietiikka. Keskeistä on myös oman työyksikön toimintatapojen tavoitteellinen kehittäminen, toimiminen moniammatillisen työryhmän jäsenenä kehitysvammaisen henkilön kokonaisvaltaiseen tukeen, ohjaukseen ja hoitoon liittyvissä tehtävissä sekä oman erityisosaamisensa kehittäminen.

Toimintaympäristö

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittanut työskentelee toimintaympäristöissä, joissa eri-ikäiset kehitysvammaiset ihmiset asuvat, opiskelevat, tekevät työtä tai ovat palveluiden käyttäjinä.

Kehitysvamma-alan palvelurakenteet uudistuvat ja rakenteet ovat aiempaa yksilöllisempiä. Ne nivELYVÄT aikaisempaa tiiviimmin muihin vammaispalveluihin. Niille on ominaista moniammatillisuus, verkostoituminen ja monikulttuurisuus. Erikoisammattitutkinnon suorittanut kohtaa työssään myös muiden ammattialojen ja palvelusektorien edustajia, joten kommunikointi muiden kuin oman alan edustajien kanssa on keskeinen osa ammatillista osaamista.

Ammattitaidon kuvaus

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittaneen työ perustuu sisäistettyihin, eettisesti kestäviin arvoihin ja perusteisiin. Hän tekee työtä ihmisarvoa kunnioittaen niin, että kehitysvammaisen henkilö ja hänen lähipiirinsä tulevat kaikissa tilanteissa kuulluiksi. Tutkinnon suorittanut perustelee tekemisensä ja arvioi työtään asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Tutkinnon suorittanut käyttää työssään uusinta tietoa kehitysvammaisuudesta ja kehitysvamma-alan muutoksista. Hän tuntee myös kansainvälistä kehitysvamma-alan toimintaa.

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittanut tietää paikallisten ja alueellisten palvelujen yleiset periaatteet kehitysvamma-alalla ja kykenee soveltamaan niitä käytäntöön. Hän tuntee kehitysvammaisille henkilöille ja heidän läheisilleen tarkoitetut palvelut, heidän parhaakseen toimivan verkoston ja muut yhteiskunnan tukitoimet sekä suunnittelee ja arvioi yhdessä asiakkaiden ja heidän lähipiirinsä kanssa toimivia palvelukokonaisuuksia.

Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinnon suorittanut on syventänyt osaamistaan joillakin seuraavista kehitysvamma-alan osaamisalueista: Ikääntyvän kehitysvammaisen ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, vaikea- ja monivammaisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, autistisen henkilön osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, mielenterveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukeminen tai yrittäjäyys.

Painettu
ISBN 978-952-13-4451-0
ISSN 1798-887X

Verkkajulkaisu
ISBN 978-952-13-4452-7
ISSN 1798-8888

Opetushallitus on hyväksynyt nämä näyttötutkinnon perusteet ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain nojalla.

Näyttötutkinnot ovat erityisesti aikuisväestöä varten suunniteltu ja kehitetty tutkinnon suorittamistapa.

Näyttötutkintojen suunnittelu ja toteuttaminen perustuvat opetusalan ja työelämän asiantuntijoiden tiiviiseen yhteistyöhön.

Opetushallitus
www.oph.fi
www.oph.fi/nayttotutkinnot